

TRANSILVANIA

Apare odată la două luni sub conducerea unui comitet de redacție

compus din: Prof. Dr. Iuliu Moldovan, Dr. Gh. Preda,
I. Dăncilă, Dr. Horia Petra-Petrescu, Prof. Al. Dima.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA : Str. Șaguna Nr. 6, Sibiu.

ABONAMENTUL: 100 Lei anual. Pentru străinătate 200 Lei anual. Prețul unui număr 20 Lei.

Cuprinsul:

	<u>Pagina</u>
Convocare la adunarea generală	213
Introducere	215
Activitatea Comitetului central	217
Anexa I.: Din Raportul secretariatului general al Secțiilor	232
Anexa II.: Activitatea despărțămintelor	258
Anexa III.: Bilanț general al „Asociațiunii“ pe a. 1336	315
Anexa IV.: Bilanț general al Internatului de fete al „Asociațiunii“ pe anul școlar 1936/37	330
Anexa V.: Proiect de buget pentru „Asociațiune“ și pentru fondurile și fundațiunile admni- strate de ea pe anul 1938	334
Anexa VI.: Tabloul bursterilor „Asociațiunii“ pe anul școlar 1936/37	352
Anexa VII.: Tabloul sumar al conf. și preleg. pop. după categoria materilor tratate	354
Anexa VIII.: Tabloul sumar al conf. și preleg. popo- rale, al bibliotecilor populare și al desp. centr. jud. și de plasă cu președinții lor	355
Anexa IX.: Tabloul membrilor decedați	358
Anexa X.: Tabloul sumar al membrilor „Asociațiunii“ pe anul 1936/37	359

TRANSILVANIA

(Buletin de tehnică a culturii.)

Cuvânt de deschidere a Adunării Generale a „Astei” din Timișoara

de Prof. **Dr. Iuliu Moldovan**
președintele „Asociațiunii”.

*Prea Sfințiți Părinți,
Doamnelor și Domnilor,*

O mare bucurie simțim din prilejul acestei adunări generale. Pornește doar azi — cu avântul unei zile mari — la drum Regionala noastră din Banat și se împlinește în acest fel o veche cerință a acestei scumpe provincii: Sub veghea vechel noastre Asociațiuni, Banatul și-a creat în sfârșit din contopirea sub o conducere proprie a despărțimintelor „Astei”, o însoțire culturală, menită să contribuie cu o dragoste mai apropiată de bucuriile și durerile proprii, cu o înțelegere mai adânc înrădăcinată, în trecutul regiunii, la însănătoșirea și propășirea vieții românești.

Alarma ne-a dat-o declinul numeric tot mai accentuat al elementului românesc din Banat, progresiva reducere a natalității, fatală și chiar salutară după părerea unora, grozavă însă pentru toți acela, pentru că nu prezentul și comoditatea individului, ci viitorul neamului și al țării este rostul existenței noastre; pentru că nu belșugul banilor și roadele civilizației moderne, ci tezaurul vieții și tradiției românești, este chezașia viitorului nostru.

Prăbușirea natalității în aproape toate statele Europei și perspectiva unei progresive reduceri a populației lup-tătoare au făcut să între tot mai mult și între preocupă-

rile oamenilor de stat, bilanșul de profit și pierderi al capitalului uman, starea și mișcarea populației și să se privească cu îngrijorare crescândă evoluția viitoare a populației. Îngrijorare justificată prin exemplul prăbușirii atâtor state și dispariția atâtor neamuri în urma declinului etnic și întărită prin cercetări recente de previziune a populației, de necontestată seriozitate. Așa un autor german, a calculat evoluția viitoare a populației patriei sale, făcând abstracție de emigrări și imigrațiuni și luând ca bază proporțiile și tendințele natalității și mortalității din 1930. Rezultatul cercetărilor a fost, că populația Germaniei, după încă un spor trecător, se va reduce progresiv, pentru ca peste 50 de ani să nu rămână din actuala populație de peste 64 milioane, decât vreo 40 milioane, iar peste 120 ani numai 20 milioane de urmași. Un studiu similar a făcut un autor francez privind evoluția numerică a populației Franței, arătând, că din 41 milioane, cât erau în 1931, peste 50 de ani nu vor rămâne decât 29 milioane de locuitori. Iar statornicul și priceputul nostru colaborator, Dl Dr. Râmneanșu, a calculat după o metodă proprie și în baza datelor puse la dispoziție de dl Dr. Sabin Manuilă, evoluția viitoare a populației Banatului, arătând că din 939.472 locuitori, câți erau în 1930, peste o sută de ani nu vor mai rămâne decât 553.535, ceea ce înseamnă o reducere cu mult mai mult de 40%.

În același declin, mai mult sau mai puțin accentuat au intrat toate popoarele civilizate și veți înțelege pentru ce harta demografică a Europei peste vreo 100 sau 200 de ani prezintă interes nu numai pentru statisticieni, ci în mod cu totul deosebit și pentru bărbatul de stat, cari în prevederile lor vor trebui să ia în foarte serioasă considerare procesul declinului și combaterea lui.

Dar gravitatea problemei nu zace numai în reducerea numerică a populației, ci în deosebi în declinul calitativ, datorit îmbătrânirii ei progresive și faptului, că elementele de elită sunt acele cari arată natalitatea cea mai scăzută și cari sunt deci în primul rând expuse dispariției. În orice caz, tot mai arzătoare va deveni grija cum se vor putea apăra granițele cu o populație băștinașă progresiv

diminuată și cum se va putea păstra patrimoniul specific al popoarelor de azi, dată fiind inevitabila imigrațiune de elemente tot mai strelne ca fire și sânge. Elemente menite să anthileze cu vremea eforturile spre afirmare și creațiune a popoarelor autohtone, să ducă la nărutrea edificțiilor culturii lor, înfăptuite cu atâta trudă și mândrie și să facă, ca 'ntre'un sfârșit precipitat să se trosească și ființa lor etnică, diferențiată în milenii de lupte și jertfe. Un sfârșit tragic, dacă fatal așa ar trebui să fie, rușinos însă și revoltător dacă s'ar datorii numai nepăsării și egoismului unor urmași comози și nevolnicii.

Se prea poate că realitatea nu va urma exact prevederile demografilor. Dar nici odată hazardul evenimentelor nu a schimbat spre bine mersul evoluției deficitare și nu se cunoaște un singur exemplu în istoria lumii, când intervenția conștientă a statelor intrate în suferință să fi fost capabilă să oprească definitiv declinul și să refacă vigoarea firească a neamurilor. Și nici nu se putea să fie altfel, căci lupta s'a dus totdeauna prin măsuri de suprafață numai, incapabile să atace răul la rădăcinile lui rămase ascunse în tainele mecanismului funcțional al unităților firești, generatoare de viață, cari sunt familia și neamul. Căci tainic a rămas și azi acel mecanism, ca și când o forță diavolească ar fi împiedecat neamurile, să-și cunoască ființa, firea și rostul lor.

De fapt nu e de mirat, că avem atâtea așezăminte pentru studiul și învățământul oricărei probleme în legătură cu individul și cu mediul fizic și social, pentru cercetarea vieții în general și starea și mișcarea bunurilor materiale, privind-ne pe noi sau cu totul strelne de rosturile noastre și nu avem o singură instituție și nici brumă de interes pentru studiul familiei și atât de puțin pentru studiul curentului de viață românească, care este neamul nostru? Nu trebuie să ne mire faptul, că facem loc în sufletele noastre cu atâta ușurință oricărui produs de gândire și simțire streină, că ne batem pentru a ne putea orândui viața după sisteme de gândire, importate de oriunde și în același timp nesocotim îndemnul minunatelor noastre tradiții, elaborată cu dragoste ocrotitoare de lungul

șir al generațiilor trecute pentru înțeleapta și fireasca îndrumare a vjeșii noastre românești ?

Ultimilor de redus este interesul nostru pentru tradiție și rostul nostru etnic. Și totuși atâta vreme cât nu vom adânci cunoașterea lor și nu ne vom conforma cerințelor lor, zadarnică va fi orice încercare, de a preveni sau opri declinul, de a păstra în vigoare neamul. Așezămintele de care dispunem azi, pentru studiul lor, puține și răzlețe cum sunt și create mai mult pentru scopuri de cercetare și înregistrare savantă, nici pe departe nu corespund scopului precizat de noi. O serie de noi centre de cercetări trebuie create, pentru a lămurii toate fatnele vjeșii noastre românești, o nouă grupare de instituții cu o concepție unitară la baza lor, cu scopul, spre care să-și integreze eforturile, de a ajunge la cuprinzătoarea cunoaștere a familiei și neamului și de a preciza etica și politica potrivite firei și rosturilor noastre românești; cu scopul de a scoate la iveală și de a pune în adevărată lumină comoara părăsită a patrimoniului moștenit dela înaintași, de a ne cunoaște virtuțile și defectele și de a ne putea îndruma viața viitorului spre rostul biologic și creștinesc al neamului nostru.

Și firesc este ca în căutarea adevărului privind patrimoniul nostru etnic, să ne adresăm întâiu creațiunilor izvorite din poporul dela țară, căci acolo putem afla, după cum spunea Aurel C. Popovici, o întreagă filozofie politică, o întreagă economie politică, o întreagă morală parte creștină, parte profană, o întreagă estetică, în baza cărora s'ar putea da cea mai adevărată și cea mai luminoasă sinteză a tuturor condițiunilor neapărat necesare pentru existența și dezvoltarea normală a Statului și poporului român.

Aceea nouă grupare de instituții de cercetări și învățământ va trebui să cuprindă: *un centru de studiu al istoriei noastre etnice*, care să lămurească originea noastră, ca și aceea a popoarelor, din a căror contopire ne-am plămădit, să studieze în continuitate evoluția firească a neamului nostru, lupta lui pentru afirmare și spațiu, nu înștrând numai cronologie eventimente de suprafață, ci lămurind mersul neamului în totalitatea lui, forțele lăuntrice

ca și cele externe, hotărâtoare pentru evoluția calitativă și cantitativă a neamului; un centru de *cercetări arheologice*; un centru de *cercetări antropologice* pentru studiul compoziției rasele a neamului nostru; un centru de *cercetări etnobiologice* pentru cunoașterea legilor firești, care ne conduc viața, pentru studiul familiei și neamului privind rostul, geneza, structura și diferențierea lor pe categorii funcționale; un centru de *cercetări etnogeografice*, pentru studiul relațiilor atât de importante dintre neamul nostru și mediul așezării sale; un centru de *biosociologie*, pentru studiul influențelor mediului social și în deosebi a civilizației moderne, asupra unităților firești, care sunt familia și neamul; un centru de *etnografie* și altul de *artă populară*; un centru pentru *studiul obiceiurilor juridice* rezultate din năzuințele înțelepte ale înaintașilor, de a și orândui viața economică și socială în conformitate cu cerințele etnice; un centru de *etică și filozofie românească* pentru studiul idealului social și al concepției de viață specifice neamului; un centru de *etnopsihologie* pentru studiul sufletului românesc; un centru de *etnopatologie*, care să studieze fenomenele morbide de care suferă neamul și care pot să-i compromită viitorul, fie ele datorite unei moșteniri tarate, fie mediului viciat și în deosebi parazitismului social; un institut de *demografie*, care să studieze evoluția numerică a neamului nostru și raportul de forțe cu alte neamuri; și în sfârșit un vast institut de *etnoeugenie și biopolitică*, cu rostul de a face sinteza rezultatelor obținute de institutele înșirate și de a desăvârși cunoașterea realității noastre etnice și studiul organizațiilor de stat și sociale, în care nu capitalul material, ci capitalul om, prezent și viitor, înrădăcinat în glie, credință și trecut, cu însușirile și rosturile sale firești, să fie punctul de plecare și scopul tuturor acțiunilor, în toate domeniile, menite să se integreze spre binele țării românești.

În fiecare centru universitar aceste instituții să se grupeze, într-o academie sau facultate de etnologie și biopolitică, pentru studiul cuprinzător dar și pentru învățământul în toate domeniile înșirate, prin care potrivit cerințelor fiecărei categorii, să treacă toți studenții universitari,

invățămant introdus și în academii și școli normale, urmând ca materiile selectate să fie cuprinse în programa școlilor primare și secundare. Iar cercetătorilor în noule științe și propagatorilor adevărilor, renașcute din comoara tradiției noastre, să se ceară pe lângă competența în specialitate, o nețărnică dragoste de neam, o adâncă credință creștinească, o înțelegere și dreaptă judecată pentru năzuințele altor neamuri creștine spre același ideal, pentru ca ura, disprețul și cosmopolitismul să nu tulbure mersul și valoarea muncii lor luminoase. În acest fel vom crea mai ușor nu numai centre de adâncire a problemelor etnice, dar și o nouă mentalitate disciplinatoare, bazele unei noi concepții de viață, condițiunile unei noi civilizații, mai respectuoase față de rosturile firești ale vieții noastre românești.

Doamnelor și Domnilor,

Neprețuită este comoara tradiției noastre și a forțelor firești moștenite de la înaintași și nu numai înregistrarea și prezentarea lor ocazională în lucrări savante, muzee, expoziții, manifestări sărbătorești, va putea să rămână singurul nostru interes pentru ele. Căci numai trăindu-le și sporindu-le necontenit, ele își vor putea îndeplini rostul lor ocrotitor de neam. Altfel zădărnice a fost truda și jertfa înaintașilor, comoara agonistă în milenii de luptă și creație, se va risipi și risipită va rămâne pentru totdeauna, căci niciodată nu vom mai fi în stare a o reface activă și îndrumătoare pentru viața noastră românească.

Iată pentru ce apărarea firei și tradiției este un punct principal al programului nostru de muncă și pentru ce în viitor va trebui să desfășurăm o muncă mai intensă și mai sistematică în această direcție. În deosebi ne vom nîzui, ca crezul biopolitic al Astrei să cuprindă btruitor sufletele tuturor Românilor, ne vom nîzui tot mai mult ca gândurile și faptele înaintașilor să rămână vii și pilduitoare în amintirea noastră și ca portul, dansul, cântecul, tradiția românească să-și rela în viața noastră locul care li se cuvine. Vom organiza pe lângă școlimile noastre, întreceri locale, pe județe și pe regiuni, ca mijloc de emulație în scopul

păstrării și regenerării specificului nostru, pentru ca apoi să trecem la o emulație pe același plan între noi și celelalte neamuri conlocuitoare și poate chiar și cu neamuri de țărani din alte țări, ca mijloc de a ne cunoaște și a ne prețui mai bine, de a scoate la suprafață și de a pune larg în valoare comoara creației românești de totdeauna.

Și cum țărâniștea a fost și trebuie să rămână izvorul de viață și viață românească, firesc este ca ea să fie obiectul de căpetenie al grijii noastre. Firesc este să cerem, ca ea să rămână ferită de tot ce ar putea-o înstrăina de menirea ei firească, să cerem ca ea să rămână legată de mediul rural în toată simplitatea lui, care doar el este singurul cel natural și acomodat rodului veșnic al vieții românești. Să-i întărim rezistența față de influențele ostile rostului ei firesc și să lăsăm orânduirea vieții ei etnice în grija tradiției, comoara dragostei și înțelepciunii înaintașilor de totdeauna. Să facem, ca obiceiurile cardinale, moștenite prin tradiție, să devină esența legilor noastre, ca statul român să concretizeze în forme juridice sufletul românesc de totdeauna și să corespundă formei spre care s'a trudit și se trudește necontenit viața launtrică a neamului. Așa grija ocrotitoare, sfatul înaintașilor de totdeauna, veșnicul parlament al neamului, va hotărî orânduirea vieții noastre de azi și de mâine și va înstăpâni poporul pe soarta lui în sensul unei democrații, unei suveranități a etnicului, pe care cu drag o acceptăm cu toții.

Așa au gândit cei ce înaintea noastră au adus jertfa dragostei și muncii lor românești în cadrele Astrei și între ei unul dintre cei mai străluciți, eruditul Timotei Cițariu, fost vrednic președinte al Astrei. În zilele aceste se împlinesc 50 de ani de la moartea lui și cuvîne-se, să închinăm memoriei lui o clipă de reculegere, ca omagiu al recunoștinței noastre profunde.

Dar așa se va împlini și vîsul atâtor gânditori și luptători bănățeni, mari fii ai neamului românesc. Pe ei pe toți, ca și pe toți înaintașii creatori ai specificului bănățean, îi cuprind cu adîncă recunoștință în gândul meu când evoc cu închinare amintirea fostului nostru președinte, a înțeleptului și generosului Alexandru Mocsonyi. Iar dintre cei

ce sunt cu noi, să-mi fie permis a pune în fruntea tuturor ca exemplu al dragostei roditoare pentru tradiția românească un alt mare fiu al Banatului, pe care vom avea bucuria să-l sărbătorim azi în plină viață, pe Tiberiu Brediceanu, sufletul mare, compozitorul nostru fără seamăn, produs și el al genului bănățean.

Bănățeni,

Aveți comoara unui patrimoniu etnic, cum rar se află pe platurile țării și chiar în largul lumii. Aveți exemplul și îndemnul vieții luminoase a marilor români din trecut și de azi. Aveți mijloace mai bogate decât oriunde în țară pentru înfăptuirea spre binele etnic, și aveți alături de voi toată dragostea și grija ocrotitoare a întregului neam. Adăugați voința și unirea generatoare de izbândă și faceți ca această scumpă provincie să înceteze de a fi izvorul durerii noastre, faceți să devină mândrul exemplu al propășirii noastre românești.

Prea Sfințiți Părinți, Doamnelor și Domnilor,

Să dea bunul Dumnezeu, ca binecuvântată să fie munca românească a Regionalei noastre din Banat și rodnică să fie sfatul Adunării de față, ca să ne putem sluji tot mai bine neamul și țara și să cinștim înaltul gând al Aceluia, care este augustul îndrumător și ocrotitor al activității culturale românești, Majestatea Sa, Regele nostru iubit. Cu gândul respectuos la El și cerând binecuvântarea Celui de sus, declar deschisă adunarea generală.

Expunere programatică la Adunarea Generală a Astrei, în Timișoara, la 12 Sept. 1937

de **Sabin Evuțian**

președintele Regionalei „Astra Bănățeană“.

*Prea Sfințiți Părinți,
Domnule Președinte,
Doamnelor, Domnilor,*

Banatul, care a trăit primii fiori ai zămislirii neamului românesc și al cărui pământ — alături de atâtea bogății naturale — poartă nenumărate urme de frământări istorice, „țara simțământului artistic, unde cântecul e la el acasă“ (Goga), mândrul Banat pierde!... Populația bănățeană, „care odinioară, prin rara ei distincțiune sufletească, era po-doaba neamului nostru“ (Dr. I. Moldovan), populația bănățeană „cu sufletul deschis și primitiv pentru tot ce e nou și ce însemnează progres, dar și cu sentimentul sfințeniei pentru cele moștenite dela strămoși“ (S. Pușcariu), populația bănățeană se stinge!... Aceste strigăte de *alarmă* au răscolțit o țară, — cercetările, studiile și statisticele făcute în această direcție de cel mai bun și distinșit fil al Banatului au avut darul să intereseze pe toți factorii conducători, încât azi depopularea acestei provincii este o problemă care a depășit cadrul regional.

Dacă în intențiile Astrei intră și creări de regionale, cea a Banatului își datorează existența în primul rând tocmat marelui probleme a depopulării, problemă a cărei rezolvire nu mai suferă amânare și care solicită interesul și munca tuturor fiilor săi.

Astra Bănățeană, în vederea grelei activități ce o așteaptă, și-a refăcut cadrele pe baza principiului descentralizării, creînd, în locul celor cinci despărțăminte existente cu o jumătate de an în urmă, douăzeci și șapte de despărțăminte, reactivându-le cercurile culturale din trecut și înprospătându-le cu altele noul. Țelul ei fiind specific, formarea cadrelor fiind mai ales la câștigarea și strângerea în grupe compacte de muncă a energilor active. Pentru a solidariza în jurul marelui probleme tot ceea ce

simte românește, ea a pus femelle unei sincere și strânse colaborări cu instituțiile sociale-culturale, care au dat dovadă de continuu interes și neîntreruptă muncă pentru problemele de viață ale Banatului. Suntem adânc recunoscători în special Institutului social Banat-Crișana, Caselor Naționale, Asociației corurilor și fanfarelor, Școlilor Românelor și Reuniunii Femeilor Române, pentru că, la rândul lor, ne-au arătat suflet sincer, brațe deschise și o voință hotărâtă.

Factorii cu răspundere din administrația Banatului l-au pus în vedere Astrei Bănățene întreg concursul lor. Județul Timiș-Torontal și Municipiul Timișoara, prin dl prefect Dr. Dimitrie Nistor și dl primar prof. Augustin Coman au și făcut dovada largului și neprecupețitului lor sprijin moral și material, înșirându-se între primii cititori ai Astrei noastre Bănățene. Dl prefect de Timișoara, având colaborarea distinsului medic insp. gen. Dr. Iosif Nemoian, a trecut chiar la realizări pentru combaterea mortalității în general, a celei infantile în special.

*

Sub aceste auspicii, cu cadre largite, bunăvoințele câștigate, solidaritatea sufletească asigurată și cu energiile de muncă strâns grupate, Comitetul Astrei Bănățene și-a fixat și cadrele programatice. De sigur aceste cadre nu pot depăși pe cele ale Astrei Centrale, ele pot însă intensifica unele preocupări după cerințele specifice regionale.

Una din problemele bănățene de capitală importanță, foarte dureroasă, care cere tuturor un interes permanent, multă strădanie și un devotament până la jertfă, este problema cunoscută sub numirea de declin etnic. El se manifestă numeric prin depopularea vădită a Banatului pe urma scăderii treptate a natalității și creșterii în același timp a mortalității infantile, — biologice prin îmbătrânirea sau reducerea vîgorii populației pe urma lipsei tot mai simțite a elementelor tinere procreatoarea și pe urma plăgilor sociale de tot felul, — în sfârșit, după expresia dlui Dr. P. Rămneanțu, sanghin pe urma reducerii treptate a compoziției biologice caracteristică Bănățenilor. Cauzele reale sunt arătate în concluziile cercetărilor tot mai multe și mai luminoase.

Di Dr. I. Nemoianu, în conferința sa „Mortalitatea în-fanțilă în Banat“ (Revista Institutului Social Banat-Crișana, an. II. Nr. 6—9), grupează cauzele în morale, sociale și medicale. La cele morale înșiră: desagregarea familiei, dispariția iubirii față de copii, părăsirea copiilor, fenomenul specific bănățean în materie de alimentație a sugaciilor, indolența părinților față de starea sănătății copiilor și, mai presus de toate, concepția materialistă-liberalistă asupra rostului vieții, generalizată în Banat, — între cele sociale foarte numeroase, subliniază în deosebi lipsa de cultură a femeilor dela țară (analfabetism mare în raport cu cunoștința de carte a bărbaților, superstiții, practice dăună-toare sănătății); în fine cauzele medicale, între ele unele specifice locale.

Di Dr. P. Rămneanșu, în studiul său „Soluțiuni în le-gătură cu problema declinului etnic al populației românești din Banat“ (Revista Institutului Social Banat-Crișana, an. IV. Nr. 14), prezintă următoarele cauze:

a) determinante: deprestunea sufletească, lipsa de credință, criza de ideal, lipsa de conștiință cetățenească și națională, egoism și iubirea materiei;

b) adjuvante: începerea vieții conjugale la vârsta pre-coce, lipsa de educație a femeilor, desconsiderarea insti-tuției familiei, lipsa spiritului de economie;

c) primare: lipsa de educație igienică a familiei, lipsa de ocrotire prenatală a mamei și a copilului sub un an, lipsa de prevedere periodică a preșcolarilor și a școlarilor, nedepistarea la timp a tuberculoșilor activi, alimentația defectuoasă, avorturi, alcoolism;

d) diferite cauze de deces.

Un alt profund cunoscător al stărilor sociale bănățene, Dr. C. Groșoreanu (în raportul anchetei sale etico-juridice în comuna Belinț, către Institutul Social Banat-Crișana) spune că „Banatul și-a pierdut credința, și-a pierdut mo-rala, și-a pierdut idealismul, sbătându-se în ghiarele unui materialism cras și feroce. În Banat se elatină sfințenia familiei, se nărute iubirea copiilor față de părinți și dra-gostea părinților față de copii, — se prăbușește principiul

autorității înăuntrul familiei și se sdruncină simțul datoriei și al disciplinei în afară de cadrele ei”

În sfârșit, dl președinte al Astrei Dr. I. Moldovan în cuvântarea sa dela Adunarea generală din Tg.-Mureș, sintetizează: în Banat populația „se stinge în urma unei vicierii sufletești, a unui egoism și materialism exagerat, care refuză să subordoneze dorințe și pasiuni poruncilor credinței în Dumnezeu, să subordoneze plăceri, confort și tratu ușor cerințelor etnice”.

Rezultă din toate aceste precizări ale oamenilor specialiști, că problema declinului etnic în Banat are mai ales un *substrat etic-social*: o mentalitate pervertită, rezultat al unei bunăstări materiale și al unui grad de cultură, mai ales la bărbați, mult ridicat față de alte regiuni românești, — slăbind însăși această bunăstare economică concepția morală a populațiunii bănățene așezată în județele Timiș-Torontal și Caraș.

A reface această mentalitate, înșănătoșind-o moralicește și îmbogățind-o culturalicește, pentru a face primul mare pas în vederea restabilirii capitalului biologic al Banatului, iată cea mai de căpetenie datorie a „Astrii Bănățene”.

Obiectivul nostru va fi deci cu precădere satul bănățean și, aici, celula oricărui neam care se respectă și care urea să trăiască, familia... Trebuie să-i redăm familiei bănățene țăriia credinței în sfințenia căsătoriei, pe de o parte prin popularizarea noului cod penal, în special a dispozițiilor privitoare la avorturi, concubinaj, degradarea rasei prin căsătorii timpurii, — de altă parte prin convingerea de a se căsători cu toate formele legilor dumnezeiești și omenești, prin nașii de onoare și cu asigurarea unor privilegii comunale sau județene. Trebuie să-i redăm femeii bănățene mândria și dulceața simțământului de mamă și căldura dragostei pentru copii, prin infiltrarea simțământelor religioase morale și formarea unor concepții de biopolitică și eugenie, pentru a urea numărul căsătoriilor și a nașcușilor vii, a sporii rezistența fizică și capacitatea psihică a locuitorilor și pentru a combate mortalitatea infantilă și generală. Trebuie să consolidăm familia bănățeană

prin îndrumarea și educația în primul rând a femeii bănățene, căci numai prin consolidarea familiei putem să asigurăm supremația numerică a Românilor în Banat și să ajutăm întărirea rasei.

În aceste scopuri, „Astra bănățeană“ înțelege să deschidă școli țărănești permanente și bineorganizate, în care să pregătească pe difuzorii practicii al ideii de regenerare. Încoronarea acestor școli țărănești va fi universitatea țărănească, pe care va urma-o elita țăranilor bănățeni, pentru a fi pregătită ca îndrumătoare nemijlocită a satelor bănățene. Va da osebniță grijă școalelor practice pentru țărance și muncitoare. Articolele publicate în periodice populare, conferințele, broșurile ilustrate etc., vor desăvârși educația maselor populare.

Alături de această grea muncă de schimbare a unei mentalități printr-o educație sistematică și entusiastă, „Astra Bănățeană“ va cunoaște și îndatorirea de a sugera factorilor cu cădere realizărilor mentale a da populației o nouă vigoare de regenerare și a reduce mortalitatea infantilă și generală deopotrivă, realizări care reclamă mijloace materiale peste putințele unei asociații culturale.

O a doua mare problemă se referă la bunul sufletesc al Banatului. E necesar să fie încurajat, păstrat și consolidat tot ceea ce există calitativ bun, după cum e o imperioasă cerință să se refacă sau reinvolucreze tot ce e slăbit, corect, înstrăinat. Numai astfel se poate valorifica întregul bun sufletesc al acestui colț de țară. În această direcție, în domeniul istoric „Astra Bănățeană“ va aduna mărturiile istorice referitoare la Românii bănățeni, inventariind și descriind monumentele istorice, inventariind și studiind arhivele județene, orășenești și parohiale, — va aduna legendele istorice despre înființarea satelor bănățene cu deplasările lor în cursul timpurilor, — va aduna date în legătură cu revoluția din 1918 și cu Unirea, în vederea înființării unui Muzeu al Unirii, — va aduna date privind mișcarea culturală cu începere din veacul trecut (asociații culturale, corale, etc.) și va inventaria operele de artă veche bănățeană; în domeniul etnografic va aduna tipurile caracteristice de costume din diferite regiuni, studiindu-le

și publicând rezultatele acestor studii în broșuri de propagandă, albumuri cu costume și motive de țesături și culori, pentru combaterea înstrăinării dela portul original, — va studia așezările românești în orașele, satele și cătunele bănățene și a diferitelor gospodării (de șes, deal, munte), cu nomenclatura obiectelor de gospodărie, agricultură și diferite ocupațiuni, — în domeniul muzeologic va aduna obiecte etnografice pentru realizarea unui muzeu etnografic central, prin mijlocirea muzeelor de plasă, — iar în domeniul artistic va tezauriza cântecele și dansurile bănățene. „Astra Bănățeană“ înțelege să dea atențiune și desgropării numelor vechi românești fie de localități, fie de persoane, nume înlocuite sau mutilate în cursul timpurilor vrăjmașe (partea programatică a fost publicată mai pe larg în Luceafărul an. II).

— Dar, mai este un lucru — a spus d-nul profesor Dr. I. Lupăș în 1930 la Congresul cultural al „Astrei“ — mai este un lucru care trebuie mai presus decât toate cerințele trecătoare: răspândirea și adâncirea culturii naționale, trezirea sentimentului de iubire și entuziasm pentru valorile netrecătoare ale acestei culturi“.

Pentru că — întărește Regele culturii la serbările dela Cluj în luna a. c. — „cultura... este partea neperitoare a patrimoniului național, care dă dreptul unui popor de a supraviețui eternității“.

„Astra Bănățeană“ va ține deci mereu la suprafață și problema de cultură națională, deopotrivă la sate și la orașe, pentru fortificarea adevăratelor granițe și consolidarea românismului. În deosebi va stărui la orașe pentru a trezi și întări în sufletul tuturor intelectualilor români o conștiință unitară asupra culturii naționale românești, care va trebui să domineze toate ramurile de activitate, mai ales aici, la frontiera de vest, unde zidul de batonete cere și un puternic zid de suflet românesc. Nici un mijloc încercat și bine dovedit din partea „Astrei“ vreme de trei sferturi de veac nu va rămâne neaplicat de noi. Inițiativele noastre hotărâte se vor întemeia însă mai vârtos pe îndrumările sincere ale celor cari au cititorii începuturile „Astrei Bă-

năţene“, ale eminentului preşedinte Dr. I. Moldovan şi ale
uredniceului său colaborator Dr. Gh. Preda.

*

Izvorită dintr'o supremă necesitate, având deplină ini-
tiativă stând fără cîntire pe solidaritatea neprihănită a tu-
tutor Românilor din cuprînsul Banatului oricare ar fi locul
naşterii lor, asigurându-şi prieteneasca colaborare a aso-
ciaţiilor şi instituţiilor culturale-sociale, precum şi înţele-
gătorul şi jertfelnicul concurs al autorităţilor administrative,
activând numai pentru scopurile bine definite şi devotân-
du-se în special problemelor specifice bănăţeneşti, „Astra
Bănăţeană“ crede cu tărie, că va contribui cu deplin folos
la regenerarea patrimoniului etnic şi, prin el, la însănăto-
şirea şi învierea sufletului bănăţean, pe acesta integrându-l
în unitatea sufletească a neamului românesc, iar pe acela
punându-l podoabă în patrimoniul sacru al României Mari.

Majestatea Sa Regele Carol al II-lea a pronunţat la
Cluj, în vara acestui an, celebrele cuvinte: „... ţăranului...
fi dăruim sufletul şi munca noastră!“

„Astra Bănăţeană“ ia în deviza sa aceste mărgăritare
regale: „Ţăranului bănăţean fi dăruieşte sufletul şi munca sa!“

Timoteiu Cipariu

Cuvântare rostită în comuna sa natală, Pănade, cu ocazia desvelirii plăcii comemorative, la împlinirea celor 50 ani dela moartea sa

de Dr. Gh. Preda,
Diecepreședinte al „Astrei“.

„Toate lucrurile pe care le vedem săvârșite pe lume — zice Carlyle — sunt întruparea gândurilor și realizării practice a oamenilor și, în special, a oamenilor mari. Mîntea oamenilor mari sau a eroilor, clară și prevăzătoare, dă viață gândului obscur al unei întregi epoci, el aduce la lumină și formulează clar aspirațiile și dorințele uneori confuze, ale generației întregi. Eroul sau omul mare croiește drumurile pe care pășește multă vreme omenirea drumuri care devin din ce în ce mai largi“.

Sunt oameni mari ai popoarelor care prin energia și munca lor nu au contribuit la descoperirea adevărului în științe, nu au făcut invențiuni, nu au creat ceva în artă, au lucrat însă în direcțiuni *sociale, economice, naționale sau morale*, pentru binele neamului lor. Prin comparații, deci, cu semenii lor s'au arătat mai atenși, mai stăruitori pentru nevoile sociale, naționale, morale din acel timp ale țării, ale instituției din care făceau parte, făcând semenii să înainteze mai ușor, mai repede, pe calea nevoilor simțite.

Convinsi de valoarea utilitară a ideilor sau faptelor lor, acești oameni mari sau eroi, pornesc la luptă pentru punerea în practică a ideilor, nici o pledecă nu-l oprește, nici o tentațiune nu-l abate, nici o amenințare nu-l înspălmântă.

A vorbi de ei, de viața lor, de felul cum s'au resemnat în fața loviturilor înfricoșate ale soartei ori a loviturilor dușmanilor, este o datorie cu atât mai mare de împlinit, cu cât curentul materialist al vremurilor, lupta pentru existență, împinge pe mulți astăzi să oftezeze cultul per-

soanelor influente, a persoanelor mai mari prin poziția lor materială, decât prin faptele lor exemplare.

Precum noi am moștenit dela părinții noștri respectul pentru ei, pentru moșii și strămoșii din care ne tragem, pentru învățați, artiști, conducători, deci oamenii mari și eroii al poporului, suntem datori să înrădăcinăm în sufletul generației mai tinere, cultul pentru acei ce au adus o contribuție la înfăptuirea unei culturi, unei idei de libertate sau de unitate. Cu cât un popor trece prin mai multe greutăți cu atât este mai năcăjit sau la o grea răspântie, cu atât prinde mai bine amintirea oamenilor cari au luptat cu greutatea la înjghebarea unității noastre și acest fapt ne în-tărește, ne oțelește în lupta din viață.

Cultul și cunoștința vieții înaintașilor noștri merituosi sau eroi, are un rol important nu numai asupra educației generațiilor, asupra voinței și caracterului nostru, dar și asupra lărgirii cunoștințelor noastre generale și profesionale.

Se implinesc 50 ani dela moartea marelui cărturar și președinte al „Astrei“, Timoteu Cioparu și ne este dat, odată mai mult, să comemorăm prin desvelirea acestei plăci pe acest mare fruntaș al vieții noastre politice, naționale și culturale, care — pentru binele neamului — a jertfit cei mai mulți și mai frumoși ani ai vieții sale.

Tot astăzi se întâmplă ca prin glasul meu, glasul unui fiu al Moldovei, deci a regiunii din care-și trăgeau originea strămoșii lui Timoteu Cioparu (Dumitru Cioparu, din 1721, zis și Popa Mitrea, era de origine din orașul Piatra, din Moldova), zic prin glasul meu, ca vicepreședinte al „Astrei“, această societate să dea expresie sentimentelor sale de admirație și recunoștință față de marele dispărut.

Eram prea mic și prea departe de Ardeal ca să pot cunoaște personal pe marele om de cultură și luptător național, născut în satul dvs. Vă rog însă să credeți că nu sunt străin nici de activitatea acestui bun și desăvârșit patriot și cărturar, după cum nu sunt străin de viața și activitatea altor înaintași sau chiar de istoria Ardealului și de suferințele poporului ardelean.

De altfel istoria poporului ardelenesc, istoria vieții lui sociale și politice și, în special, istoria culturii lui se

confundă pot zice după crearea „Astrei” cu istoria bătrânei Asociații culturale.

„Astra” în adevăr nu a contribuit numai la încheierea culturii ardelenesti, în cadre morale și naționale, ea a fost factorul important al încheierii întregii vieți sociale și naționale în cadre populare, căci poporanismul în Ardeal nu a fost o utopie, un dor zadarnic a câtorva suflete alese, a fost un fapt real, netăgăduit și legătura vie între popor și conducătorii lui firești, era un rezultat concret, social, al felului cum acești conducători lucrau pentru poporul român.

Viețea și activitatea lui Timoteiu Cipariu vine să confirme odată mai mult acest fapt. În adevăr Timoteiu Cipariu prin crearea „Beneficiului Pâinii” (care ajută studenții săraci), prin crearea „Învățătorului Poporului” (foaie gândită și scrisă pentru popor) și prin multe alte acte și fapte se așează pentru totdeauna în sufletul acestui popor.

Altora le-a revenit și le va reveni meritul de a purta această viețea și activitate a marelui dispărut sub diferite aspecte (ca prepozit și canonic, decan catedral, Vicar general arhiepiscopesc, președinte al tribunalului matrimonial pentru diecezele sufragane, profesor și filolog naționalist, membru al Academiei române etc.) Îmi dau permisiunea să rezum câteva momente mai importante din activitatea vieții sale ce-l leagă de „Astra”, unde a ocupat întâi scaunul de vicepreședinte și apoi pe acel de președinte.

Timoteiu Cipariu a făcut parte din cei 176 subscriitorii care adresează în 1860 o cerere guvernatorului Transilvaniei (Principele Lichtenstein) pentru a li se aproba să se adune la Sibiu, în scopul de a înființa o societate de cultură a poporului românesc.

Dar Timoteiu Cipariu nu a figurat numai printre inițiatorii și fondatorii „Astrei”, el a elaborat și un proiect de regulament care, deși nu a avut răsunetul așteptat, dovedește odată mai mult interesul și dragostea ce o depunea în slujba idealului ce vroia să o înfăptuiască.

La 5 Noiembrie 1861, pe baza meritelor câștigate, este ales vicepreședinte al „Astrei”, președinte fiind ales marele Arhiepiscop Andrei Șaguna.

Activitatea sa din primii 6 ani de existență al „Astrei” este din cele mai meritorii. A condus (în lipsa președintelui) adunările generale din Blaj (1863), Hațeg (1864) și Abrud (1865). Conținutul discursurilor și disertațiilor sale era nu numai bogat, dar și prețios.

Astfel cuvântul din 4 Noembrie 1861, la inaugurarea „Asociației Române Transilvănene” este plin de învățătură istorice și politice pentru Românii din Ardeal; disertația dela Brașov (1862), intitulată: *Limba și literatura română*, aceea dela Abrud (1865) despre: *Tablele cerate și aceea dela Alba-Iulia (1866) despre: Ortografia română și principiul etimologic*, contribuiesc la promovarea scopurilor urmărite de Asociație.

A fost ales președinte la adunarea generală din Blaj (1877). În discursul său declară că nu se opune dorinței generale a adunării și că primește această sarcină la o vârstă destul de înaintată (avea 72 ani), speră însă că prin ajutorul vicepreședintelui, comitetului și celorlalți oficiali și membri ai „Astrei”, să realizeze mai departe scopurile ei și roagă pe toți să aibă înaintea ochilor această instituție mântuitoare.

Deși în ultimii ani, starea de debilitate a sănătății sale nu i-a îngăduit să lucreze la „Astra” cu aceeași stăruință și rezultate ca în tinerețe, totuși, trebuie să recunoaștem că din strălucirea numelui său (ca muncitor, cugetător, om deplin) se răsfrângea un mănunchiu bogat de raze luminoase asupra instituției culturale, care se onora pe sine, onorându-l cu scaunul de președinte.

De altfel și în acest răstimp nu a încetat Timoteiu Ci-pariu un singur moment să-și arate iubirea și recunoștința sa față de instituția ce o presta și din avutul său modest a donat un loz de stat, în valoare de 500 florini, dispunând ca acesta să stea sub administrația „Astrei”. Iar venitul cupoanelor și sortirii să se împartă egal între fondul „Academiei Române” și cel al Asociației.

În acest rezumat al vieții marelui dispărut, nu se poate vorbi cuîn trebuie de multiplele și importante publicațiuni științifice, istorice, literare, filologice și, în special, de principiile și gramatica sa (analitică și sintetică), premiate de

Academia Română și prin care se apropie de trecutul cel nou românesc (după expresia d-lui Prof. Iorga) mai mult ca oricare altul.

Biblioteca lui Timoteu Cioparu era una din cele mai bogate și variate. Începând cu manuscrisele de cronici ale Moldovei și până la versurile arabe (legate în marochin roș) sau poezia lirică a timpului, totul îți indică cât de largă este raza interesului său științific și literar, — cât de mare este erudiția sa. În această bibliotecă și-a petrecut el cei mai mulți ani ai vieții sale și în frășta spiritelor acestor mari oameni morți, — foști autori ai cărților, — uită el necazurile ce i le puteau aduce oamenii vii, acei oameni migăloși cari drămuțau cu cumpăna farmaceutilor activitatea minții sale avântate.

Nu a avut nevoite nici în tinerețe și nici la bătrânețe de multă odihnă și cei ce l-au cunoscut povestesc cum deseori, noaptea, trecea dela somn la lumina cărților, iar lampa din odala sa, ca un simbol prevestitor, nu se stingea niciodată.

Actele și faptele lui Timoteu Cioparu ca și ale multor alți înaintași de-ai noștri constituiesc dovada de ceea ce a putut și de ceea ce poate da poporul nostru pe teren cultural, național și politic.

Dacă astăzi suntem liberi, în o țară liberă și dacă brăul unitii încinge trupurile noastre, pentru aceasta libertate și între Timoteu Cioparu a adus contribuția sa, mai ales în anii 1848—1851.

Se cuvine deci, atunci, când comemorăm 50 ani dela moartea lui, când privim o clipă îndărăt la drumul străbătut de el și de alți înaintași, să ne oțelim puterile, pentru cât mai multe și mai bune cuceriri în viitor și, umăr la umăr, să activăm pentru împodobirea operelor ce ni s'a lăsat.

Cercul cultural din Pănade, în unire cu despărțământul Blaj și împreună cu atâția binevoitori colaboratori, a luat inițiativa de a comemora 50 ani dela moartea lui Timoteu Cioparu, prin așezarea acestei plăci comemorative.

Asociația culturală „Astra“ exprimând sincere mulțumiri inițiatorilor ce au căutat să immortalizeze persoana acestui mare cărturar și luptător naționalist, — se închină cu respect memoriei lui, păstrându-i veșnică admirație și recunoștință.

Portul național *)

de I. Milola.

Despre portul național și despre alterarea acestuia s'a vorbit și s'a scris atât de mult în timpul din urmă încât acest subiect nu mai are astăzi aproape nici o atracțiune. Și aceasta în deosebi pentru faptul că mai de multeori, cei ce au tratat acest subiect atunci când nu erau specialiști, n'au căutat să adâncească realitățile, n'au sesizat cauze și efecte, ei s'au mulțumit să privească problema portului nostru dela depărtarea vreunui birou în care toată legătura cu problema pusă se rezuma poate la vreun opreg agățat în perete. Nu e de mirare deci dacă subiectul s'a banalizat și dacă prin chiar această împrejurare nu se mai bucură de atențiunea pe care aceasta gingașă problemă o merită.

S'au dat sugestii, s'au scris rețete infailibile pentru stăvilirea dispariției portului național, s'a dat alarmă și s'au luat măsuri — câteodată caraghioase — cari nu odată au avut efectul de a altera „oficial” și mai mult portul nostru. Se poate spune că în acest domeniu al portului național domnește prea multă desorientare, atât ca principii, cât și ca mijloace, în deosebi că aproape întotdeauna problema portului național a fost rezolvită pe toată întinderea pământului românesc, deodată, cu aceleași sugestii de mijloace.

lata de ce fără ca să plâng pe rulsele acestui leri-
chon, imi votu da silința a privi problema în față, bazat pe
constatări făcute la fața locului în întreg Banatul. Unele
dintre cauze și efecte se vor potrivi poate și la celelalte
provincii ale țării, unele iarăși vor avea un aspect local
ca urmare a unor împrejurări ce nu se găsesc alurea.

*) Observații în legătură cu alterarea portului național în Banat. Comunicare făcută în ședința Președinților de Despărțăminte cu ocazia Adunării generale a „Astei” în Timișoara.

Este incontestabil că portul bănăţean s'a alterat mult în timpul din urmă. Mai puţin înainte, mai mult, după războiu. Este iarăşi adevărat că aceasta alterare în unele locuri a luat proporţii atât de mari, încât se poate vorbi aproape de dispariţia costumului românesc. Aceasta constatare ne va umplea sufletul de îngrijorare dar nu e mai puţin adevărat că în acelaş timp găsim centre de înviorare cari echivalează cu pierderea suferită pe alocurea. Şi atunci se pune întrebarea: căror factori se datoreşte alterarea şi căroro păstrarea respectiv renaşterea portului original? Aş fi prea pretenţios să decretez cauzele generale, voi expune însă câteva din constatări.

Se afirmă întotdeauna că apropierea oraşului influenţează în rău evoluţia portului. Sunt de părere că cel puţin pentru Banat aceasta teorie nu corespunde adevărului. De pildă unul dintre cele mai frumoase costume, atât la bărbaţi, cât şi la femei se păstrează în imediata apropiere a Lugojului în satele: *Chizetău, Belinţ, Ictar, Budinţ, Ohaba, Babşa*, apoi între Lugoj şi Timişoara de-a-lungul liniei ferate la *Topolovăţ, Suştra, Izvin* ş. a. Cel mult s'ar putea trece la capitoul: evoluţie — şi nu alterare — înlocuirea materialului mai greoiu, lână şi cânepă, cu pânză mai fină.

În acelaş timp cătune ascunse între dealuri şi munţi, departe de orice oraş, au introdus în port schimbări importante pe cari nu le găsim în centrele supuse influenţei oraşului. De pildă în jurul Caransebeşului, în cea mai săracă regiune a Banatului, la poala munţilor a dispărut aproape complect catrânţa ţesută, fiind înlocuită cu şorţuri confecţionate din pânză de prăvălie. Acelaş lucru se poate constata şi pe aproape întreg întinsul Almăjului precum şi în regiunea muntoasă din jurul Făgetului. Ici colo doar pe fundul lăzilor de zestre se mai găseşte câte o catrânţă uitată, care a scăpat ca prin minune pieţei Caransebeşului, Lugojului, Oraviţei sau Timişoarei.

Tot în jurul Timişoarei — în Ghiroda, Cerneteaz, etc. cu toată apropierea oraşului portul n'a fost părăsit, el se păstrează cu relativ uşoare alterări, în chipul original.

Este poate starea materială care influenţează mersul lucrurilor? Răspundem: în oarecare măsură da, însă cele

constatate, cât privește apropierea sau depărtarea orașului, ne prvin să fim prudenți și în cazul acesta știut fiind că de pildă satele din împrejurimea Lugojului sunt bogate și totuși își păstrează în întregime portul, în timpul ce satele în care a dispărut complet cătrânța și alte piese de îmbrăcăminte sunt sărace și cu toate acestea se cumpără foarte mult din prăvălie.

Se va obiecta poate că populațiile sărace nu-î dau mâna să-și mai confecționeze în casă lucrurile, fiind mai ieftine cele din prăvălie. Această populație săracă este cea așezată în regiunea de deal, unde am constatat dispariția cătrânței. De ce această populație săracă persistă în schimb în a-și face în casă tot restul îmbrăcămintei și de ce nu-și cumpără din prăvălie și pânza pentru spăcel, poale etc. dacă este mai ieftină? De altcun dacă vom ține seamă că acele părți de îmbrăcăminte cari au fost înlocuite cu material cumpărat în prăvălie, în regiunea muntoasă, au fost țesute cândva din lână și decorate cu fir de lână, ne vom da seama că nu putea să coste mai mult decât dacă s'ar cumpăra din dugheană, căci întreg materialul acesta a fost confecționat în casă. Alta ar fi situația dacă și în aceste regiuni muntoase s'ar purta oprege și cătrânțe țesute în fir de aur, sau spăcele împodobite cu grele motive inspirate din lumea vegetală, brodate și acestea în fir. Acestea într'adevăr costă incomparabil mai mult decât aceeași piesă confecționată din material cumpărat.

În rezumat: că în unele regiuni muntoase au dispărut unele piese de îmbrăcăminte, aceasta se datorește unor factori pe care nu î putem preciza. În orice caz, nu poate fi vorba de cauze materiale, greu de combătut, ci — cred — de modă, de gust alterat, care ar putea să revină la forme originale, tot atât de ușor precum s'a îndepărtat.

Să punem acum față în față două extremități: centrele cari se înstrăinează și centre cari se învioresază. În prima categorie putem pune Comloșul-bănățean, Secușitul, Igrîșul, deci Torontalul de nord și satele din plasele *Ciacova*, *Gătaia*, *Giulvăz*. Cât privește Nordul Torontalului părăsirea portului se explică ușor prin mediul etnic în care trăiește populația românească. Aproximarea și conlocuirea Șvabilor,

depărtarea nu prea mare a Ungurilor, influența Sârbilor, sunt factori cari n'au întârziat să lase urme simțite în evoluția vechiului port hănățean. O revenire în aceste centre este mai grea ca ori și unde, deoarece trecerea dela costumul frumos la costumul practic, s'a făcut de mult dect a căpătat o putere de tradiție.

Mai greu de explicat este alterarea portului în plasele *Ciacova, Giulvăz, Gătaia*. Act cred că se poate invoca acel rău care este în bună parte și cauza depopulării: făloșenia, ușurința, imoralitatea, inconștiența. Nu vești găsi nici unde o nevestă atât de fardată, atât de încărcată de albele și de creme și nici una care să cheltuite mai mult pe ghețe de lac sau de „piele de fișcal“, ciorapi de mătăasă „crăpdășănuri“ etc. ca nevestele din Jebel, Giulvăz, Ghilad și Iur. Și răul se introduce repede. Iată de pildă ce om constatat în comuna Clopodia unde an de an mă duc de Rusalii, la rugă. În patru ani consecutivi costumul femețesc s'a schimbat în felul următor. În 1932 am găsit bluză de crăpdășân înlocuind spăcelul cusut. În 1933 cătrînța țăsută sau brodată a dispărut fiind înlocuită cu un șorț de „crep de Chine“ cusut de bluză. În anul următor a dispărut și opregul, respectiv cătrînța dindărăt, fiind și aceasta înlocuită cu un șorț tot de crep de Chine și tot cusut de bluză. În aceasta a treia etapă deci, avem o bluză de mătăasă de care spânzură în față și îndărăt câte o fâșie din aceeași materie. În al patrulea an cele două fâșii sunt împreunate și la lături, încât ne dau o haină dintr'o bucată, constând din bluză și fustă. Așa cum se poartă servitoarele dela oraș, așa se îmbracă „găzdărițele“ noastre din aceste centre! Causă acceptabilă nu avem pentru aceste centre, motivele nu le putem găsi decât în acea alterare sufletească pe care am amintit-o. Ce să mai știe de nevestele din Jebel și Ghilad care pare că au uitat complet de războiu și de furcă și care pe lângă stătea lucruri oribile cu care și-au înlocuit portul original, au mai adoptat și pălăria. Nu se va crede poate acest lucru și totuși este dureros de adevărat. Mi-a fost dat să văd la o nuntă din Jebel în luna lui Octomvrie țărance cu pălăria de cucoană, puse pe ceafă și împopoșonate cu o întreagă grădină de

zarzavat. Este cel mai oribil spectacol pe care îl poate prezenta ambiția și făloșenia nevestelor din Banat. Dar nici bărbații nu se lasă mai prejos în aceste centre: Chintușul a dispărut, fiind înlocuit cu căput cumpărat, confecționat din stofă sau piele, în pletoare se poartă numai ghete, în cap numai pălării colorate, iar la gât cravată! În aceste centre deci munca de combatere este mai grea ca oriunde, căci înainte de toate trebuiesc eliminate nu cauze externe, materiale, ci prostia. Ori, știut este că acesta e un lucru greu de făcut.

Și acum să amintesc un centru care poate să confirme din plin că nu este totul pierdut, că posibilități de reîntoarcere mai sunt și că bunul simț al țăranilor noștri n'a pierit de tot. Mă gândesc la comuna Birchiș și jur. Regret din tot sufletul că din motive pe cât de străine de noi, pe atât de dureroase, a trebuit să renunțăm la cortegiul etnografic plănuț pentru festivitățile Adunării generale a „Astrei“, în cadrul căruia aș fi prezentat întreg Banatul în diferite aspecte de port. S'ar fi putut vedea cu acest prilej unul dintre cele mai splendide costume bănățene, executat și aranjat cu un bun gust neîntrecut, costum renăscut prin vrednicia conducătorilor și prin istețimea și conștiința țăranimii de acolo. Ei bine, portul din Birchiș se perfecționează din an în an, nu cu elemente străine, de împrumut, ci refăcând izvoadele vechi desgropate din cele mai adânci ascunzișuri ale lăzilor.

Și dacă în acest centru s'a întâmplat o minune, n'ar fi cazul să vedem căror factori se datorește aceasta, pentru ca în viitoarele noastre lucrări să putem aplica și altura mijloacele dovedite de eficace? Este incontestabil că munca persistentă pe care au depus-o an de an conducătorii comunei Birchiș — domni și doamne — și înțelegerea cu care au îndrumat lucrurile, fiind refacerea portului de influența externă — este primul factor care a înrăurit binefăcător această reînviere. Al doilea sunt premiile care se distribușe de către conducătorii comunei în fiecare an la „Ruga“ dela Sf. Maria mică nevestelor și fetelor cari și-au făcut pentru această ocazie costumul cel mai frumos și în același timp cel mai fidel local. Al treilea, este sănătatea

fizică și morală a acestei comune, un bun simț înăscut și foarte dezvoltat, teren bun pentru sugestiile și învățăturile intelectualiilor din comună.

Am rămas surprins de desaprobarea cu care comentau nevestele și fetele din Birchiș acele costume ale „goastelor” venite la rugă, care erau imitații — frumoase nu-l vorba — fie ale porturilor din Vechiul Regat, fie având motive scoase de prin cărți și caiete.

Cât privește materialul se poate spune că numai regiunea de deal și munte mai folosește exclusiv pânză țesută în casă din cânepă sau in. În regiunea de șes — făcând abstracție de regiunea mai sus amintită în care se constată o alterare pronunțată — s'a introdus pe o scară destul de largă pe lângă pânza țesută în casă, „sada” și „cinarul” cumpărate în prăvălie.

În domeniul isvoadelor se poate constata răspândirea unor influențe străine. Felul cum aceste motive s'au infiltrat în patrimoniul artistic rural, se poate aplica, cred cu succes, în chiar acțiunea de combatere a înstreinării. Foarte răspândite sunt isvoadele D. M. C.-ului ale fabricii germane de ață, care făcând reclamă produselor sale, distribuie o mulțime de caiete, în mod gratuit. Și este lucru știut că aceste isvoade nu sunt românești ci motive decorative oarecare combinate pentru uz impersonal.

Se mai găsește pe la țărance tot de prin diferite albumuri, unele românești — ca acela atât de valoros al lui — Comșa — altele străine. Ori lipsindu-le discernământul, țărancele aplică devalma ceea ce le pare lor frumos.

Trebue să amintesc aici și un amănunt care ilustrează ignoranța, s'ar putea zice oficializată și care contribuie în plus la alterarea aspectului original al costumului bănățean. Costumul nostru femeiesc se bucură de oarecare faimă. În consecință cucoanele bucureștene l-au îmbrățișat cu multă simpatie. Dar necunoscând felul cum se prezintă în realitate sau cunoscându-l, însă voind totuși să-l aranjeze după gustul propriu, s'au apucat și au pus opregul în față. În toate fotografiile făcute în București apare costumul bănățean falsificat ca mai sus. Iar intelectualele noastre, spre noroc nu toate, neștiind nici ele că e un fals la mijloc, au

adoptat acest fel de a pune opregul în față și îndărăt, ceea ce hotărît este o erizie. Să controleze oricine ceea ce spun, la o serbare națională, când fetițele de școală apar în grup în „costum național“.

Nu pot să mă ocup act mai pe larg de multele elemente care au contribuit la alterarea portului sau la înviorarea lui. Totuși din această sumară expunere se pot trage următoarele concluziuni, bazate pe realități.

Nu se poate și nici nu trebuie forțat un costum țărănesc acolo unde acesta a fost părăsit pentru motive practice, de mai de mult. Cel mult în aceste centre se poate încerca o influențare indirectă — ca să nu se simtă că e impusă — prin modele de isvoade pe care le-ar răspândi prin sate forurile cu răspundere și asociațiile de cultură — în primul rând „Astra“ ca astfel să înlocuiască pretutindeni catetele D. M. C.-ului și alte isvoade de inspirație străine. Se poate insista asupra unei reînnoiri la costumul original numai pentru zilele de Duminică și sărbători, căci la Comloș și Nerău înzadar se va mai încerca o revenire la portul țărănesc, pentru zilele de lucru.

Să se evite oficializarea sau uniformizarea porturilor prin introducerea unor isvoade impuse în deosebi de învățătoarele dela sate care, după cum am putut constata, forțează isvoade de pretutindenea, chiar neromânești.

Nimic să nu se facă în mod artificial, ci să se influențeze lucrurile dela mare distanță fără ca țărancele să simtă aceasta.

O calitate a țaranului bănățean este aceea că se inspiră ușor și imită tot așa de ușor și răul ca și binele. Această înclinare trebuie neapărat exploatată, bine înțeles cu multă socoteală și cu multă prudență.

Intelectualii satelor pot face enorm de mult, dovadă exemplul dela Birchiș. Totul este însă să aibă și priceperea necesară și răbdarea izvorită din dragostea față de comorile noastre artistice. Nu e de ajuns de a se interveni odată. Contactul cu țărântimea noastră trebuie ținut neîntrerupt, iar corespunzător împrejurărilor specifice, locale, trebuie găsit și stimulentele potrivite.

Acordarea de premii este un mijloc cât se poate de eficace. Aceasta trebuie să se facă cu prilejul unor concursuri aranjate pe câteva centre apropiate între ele în concepția decorativă. Concursurile să se facă cât se poate de sever, iar juriul respectiv să fie condus de cea mai desăvârșită obiectivitate știind să și motiveze de ce a premiat anumite costume.

„Astra“ își va putea face un neplăcut merit cu patronarea astorfel de concursuri și cu îndrumările pe care le poate da la astfel de ocazii.

În sfârșit tipărirea de catete, conținând isvoade originale, după regiuni, ar fi, cred, iarăși un mijloc foarte potrivit pentru combaterea înstrăinării portului. Răspândind aceste isvoade în satele noastre și conștient pe ușurința inspirației femeii bănățene, aceste catete vor putea înlocui cu succes broșurile D. M. C.-ului nemțesc. Mai cu seamă dacă pe lângă catete, intelectualul sau intelectuala satului mai pune și o vorbă înțeleaptă care să meargă la inimă.

Repet ca încheiere: Nimic forțat, nimic artificial, nimic impus cu sila și condusă mâna țărancii pe neobservate. Să-i placă ei cutare isvod și deci să-l aplodeze și nu să-i placă doamnei și să trebulască să-l primească ca pe o poruncă dela stăpâni.

Tot ceea ce se face să răspundă gradului de cultură la care se găsește țărănul din Banat căci oricum, acest țărăn nu se mai poate întoarce la anumite forme primitive, în deosebi atunci când nevoia estetică a fost copleșită de cea practică.

Influența căsătoriei asupra fertilității și etnicului unui neam*)

de Dr. Petru Râmneanșu.

1. Generalități. Căsătoria e actul cel mai important din viață. Ea constituie rădăcina familiei și e baza existenței unui neam și a omenirii în general. Grandioarea viitoare a unei națiuni depinde de potențialul

*) Referat ținut la Adunarea generală dela Timișoara.

generator, cantitativ și calitativ al indivizilor care se căsătoresc. Aceștia în primul rând, trebuie deci să asigure neamului o fertilitate urcată și să-l păstreze absolut nemodificate, toate însușirile și mai ales pe cele etnice sau rasiale, determinând în același timp creșterea proporției de multiplicare a stratului de populație cu calități ereditare de-asupra mediei și reducerea proporției celor inferiori și neapți în lupta pentru existență.

Astfel, viitorul biologic al neamurilor aproape că desconsideră interesul actual al indivizilor și apelează numai la funcțiunea lor generatoare, capabilă să le păstreze și să le urce patrimoniul ereditar.

Căsătoria apare deci mai mult ca o datorie către societate și neam decât ca o afacere individuală. Ea nu este un simplu contract civil și nici numai o „taină“ de mare însemnătate creștinească, ci e momentul hotărâtor pentru vitalitatea unui neam.

A dezerta cantitativ dela această contribuție, îngroșând rândul celibatarilor, înseamnă o desfacere din lanțul biologic al neamului și o înstrăinare ca niște rotițe neangrenate. De altă parte, a fi ostil sau numai a desconsidera calitatea patrimoniului ereditar prin simplă nepăsare, în marele războtu demografic desfășurat astăzi, atât de intens de naționalismul celor mai multe popoare, pecetlulește pe orice individ ca indezitrabil.

Dar viața legată prin căsătorie fiind naturală și asociată de o muncă mai intensă și de multă fertilitate, lasă să se înțeleagă că indivizii care o ocolesc trăiesc în condiții anormale. De fapt studiile consultate și statisticele întocmite așa ne și demonstrează: celibatarii au o frecvență mai urcată a morbidității și o medie a vieții mai redusă decât indivizii căsătoriți.

Disprețul față de căsătorie a determinat apunerea Spartei, a Atenei și a Romei de altădată. Curtezanele care au eclipsat respectul față de familie și mame, au distrus idealurile conducătorilor, au instalat corupția în viața de stat, au răzvrătit plebea și au risipit astfel neamuri atât de distinse.

Intr'un studiu pe material dela noi am documentat, că la proporții scăzute de căsătorii, populația reacționează cu o natalitate mică.*)

Instituția căsătoriei privită și dorită de eugenști și de oameni convinși de realitatea legilor ereditare, în sensul principiilor expuse, la cele mai multe națiuni civilizate e și realizată, de obicei, e consfințită de religie și e impusă de lege, sub forma numită monogamie. Ea nu e un ideal perfect și poate nu va fi universal acceptată în viitor, dar este cea mai bună dintre toate formele întâlnite până astăzi, atât pentru viața familiei, cât și pentru fertilitate și calitățile fizice, psihice și morale ale neamurilor.

Evoluția curentelor sociale și a stării economice a populației și mai ales unele momente sociale specifice unei sau altei regiuni, au modificat însă profund și importanța instituției căsătoriei și prin aceasta au schimbat și fertilitatea și însușirile etnice și caracterele morale și psihice ale populației. Conform titlului acestui modest raport vom reflecta numai referitor la influența căsătoriei asupra fertilității și asupra caracterelor etnice ale neamului nostru.

II. Analizând în mod succint *condițiile de realizare a căsătoriei* la noi și privindu-le întâi în raport cu *fertilitatea* și numai în *mediul rural*, constatăm, că poporul nostru dela nașterea lui și până astăzi nu a cunoscut decât monogamia, prin alegere și foarte rar prin captură. Momentul alegerii, până la mijlocul secolului trecut și în unele provincii chiar până la sfârșitul secolului, a fost determinat numai de însușirile țăranilor, înțeluse sub cuvântul de „trunchi“. S'a analizat „trunchiul familiei“ și dacă s'a găsit apt, familiile au decis căsătoria. Această formă de căsătorie ne-a asigurat aproape până mai ieri, o *fertilitate urcată* și proprietăți alese.

Dela primele împroprietăririi ale țăranilor și mai ales după ultima, populația noastră rurală, a început însă să se statifice din punct de vedere economic. Această diferențiere în zilele noastre a determinat ca instituția căsătoriei să atibă la bază factorii noul pe cei economici.

*) Bul. Eug. și Biopolitic. Nr. 1—2. 1936.

Populația României de astăzi în mare parte pare a fi produsul selecției economice.

În realitate însă nu e așa. Iată de ce: familiile care își înzestreză copiii, dau prin aceasta dovadă, că au însușiri fizice și mintale normale sau chiar superioare, altfel nu ar fi fost capabile să agonească nici o avere. În fond, calitățile biologice însoțind în mod strict pe cele economice, nu privează viitoarea familie de transmiterea calităților hereditare alese. Destul de frecvent aceste calități sunt păstrate și chiar urcate prin căsătoria unui tânăr sărac, dar a cărui fizic și deștințele, a atras atenția unei familii bogate. Foarte rar are loc însă, o căsătorie între un individ cu calități economice, fizice și psihice distinse și altul care le are sub media normalului.

Această stratificare economică urmată de cea socială influențând baza căsătoriei, constatăm că are o influență profundă asupra fertilității și dacă privim populația întregă, vedem că se repercută indirect și asupra calității.

Prin studiile pe care le-am făcut aici în Banat și în Transilvania, cât și din cele făcute de alți cercetători, rețese că fertilitatea diferențială în raport cu starea economică, variază foarte mult dela clasa bogată la cea săracă. Familiile instărite au fertilitatea atât de redusă, încât nu își pot menține numărul, iar cele sărace și-au păstrat-o destul de urcată. Realitatea pe care o crează această diferență de fertilitate a familiilor care se căsătoresc pe baza zestrei materiale, duce la dispariția lor numerică și în consecință la pierderea calităților lor alese.

Familiiile sărace având fertilitate mai mare, urcă numărul global al populației și contribuie cu partea lor la disgenică la creșterea proporțională a elementelor cu calități inferioare, care astfel coboară potențialul biologic al întregii națiuni.

La această influență, a momentelor care determină căsătoria civilă urmată și de cea religioasă, asupra fertilității se mai adaugă și produsul stărilor create de căsătoria civilă necompletată de cea religioasă, de concubinaj și de căsătoria de probă. Aceste căsătorii incomplete, prin nesiguranța lor, neînțelegerea dintre soți, întreruperile frec-

vente, contribuiesc și mai mult la reducerea fertilității. În special aici în Banat, unde în orașe 19,4% dintre noi născuții sunt nelegitimi, iar în sate 20,0% (1934), constituiesc o adevărată plagă cu repercusiuni cunoscute asupra reducerii fertilității.

În raport cu *proprietățile etnice* ale păturii noastre rurale, constatăm că, căsătoria, având loc aproape numai în interiorul comunității, rar și între familii din aceeași regiune, s'a realizat în mod strict după sistemul numit endogamie. Istoria, registrele bisericesti ale cununărilor și cele dela Oficiul de stare civilă, ne dovedesc numai practicarea acestui sistem, exceptând pe alocurea unde Țigarii ne vulnerează capitalul etnic.

Sistemul nu a fost impus prin legi speciale, cum de ex.: Grecilor le-a fost interzis să se căsătorească cu barbari. Romanilor patriotenți cu plebee, sau Hindușilor cu indivizii din caste străine. Pare că numai profunda noastră conștiință religioasă ne-a determinat să fim atât de endogamici.

Prin urmare e clar, sistemul de căsătorie ne-a păstrat compoziția etnică a elementului dac autohton și a celui colonizat Roman, cu totul neamestecate cu alte neamuri. Acest sistem de căsătorie pe care îl urmează și astăzi masa populației rurale, nu înseamnă că-l izolează și-l slăbește plasma ancestrală distinsă. Iată de ce: neamul nostru grație condițiilor geografice destul de aspre, s'a format extrem de încet. Primele grupări de familii, ascunzându-se printre munți de năvălirile barbare, s'au căsătorit numai între ele. Dovadă și astăzi în satele dela munte populația nu are decât 3—4 nume de familii. Am trecut deci deja peste pericolul consanghinității și al izolării. Prin formarea de organizațiuni la început mici, pe urmă mari regionale, iar astăzi a unui stat care cuprinde majoritatea etnei noastre, adică cea mai mare parte a Românilor din orice parte a lumii ar locui ei, posibilitățile de amestec și-au deschis orizonturi enorme. Vor trece poate sute de ani până când populația din Basarabia și Moldova se va căsători cu cea din Oltenia și Banat. Putem să ne pronunțăm deci, cu multă certitudine, că ascensiunea noastră

biologică numai acum începe. Numai acum fiecare provincie istorică are posibilitatea să contribuie în mod larg și liber la construirea și încheierea specificului nostru etnic. Nouă ne incumbă datoria, la care trebuie să ne gândim serios, ca să cultivăm posibilitățile ca toți Românii să contribuie cu particularitatea lor la mozaicul de mâine al vitalității noastre, care ne va asigura locul pe care îl merităm. Chiar nu avem nevoie de infuzia în sângele nostru a nici unui element etnic străin. Națiunea noastră poate să progreseze, să se înalțe, să contribuie cu oricât la dezvoltarea artelor, științelor, a dreptului și la orice ce e spre binele nostru și al omenirii, numai bazată pe resursele etnice proprii stabilizate și pline de tradiții.

III. În *mediul urban* individualismul și materialismul fiind mai bine reprezentate, consecințele lor asupra căsătoriei și indirect asupra fertilității și pătrunderii elementelor străine, inferioare și chiar disgenice în corpul nostru etnic, le întâlnim mai frecvent.

Tinerii din mediul civilizat, dorind încă dinainte de căsătorie numai confortul individual, adeseaori desconsiderând la alegerea de soț sau soție chiar capitalul ereditar, recurg în urmă aproape fără excepție la sterilitate voluntară și la avort. La acestea mai adăugându-se și vârsta înaintată, la care se leagă căsătoria ne explică suficient, corelația atât de strânsă dintre starea socială a populației și *fertilitatea redusă*.

Fertilitatea populației orașelor noastre a scăzut la un nivel atât de inferior și datorită lipsei de paralelism dintre ceea ce se înțelege sub civilizație și ceea ce numim cultură. Prima e de import ușoară de imitat, mai ales că e mecanizată. Populația de astăzi a orașelor, venită în mare parte aproape direct dela safe, i se supune repede. Cultura necesitând însă pregătire de bază, necesitând și o susținere continuă se însușește mult mai lent și dificil. Să ilustrăm cu un exemplu din sânul nostru de aici: Asociațiunii noastre încă din 1926 dela adunarea de Zalău, i s'a înfiltrat în mod larg și documentat principiul de eugenie și biopolitică. Pe atunci străinătatea nici nu s'a gândit la un asemenea sistem de promovare a capitalului național

uman. Cu toate acestea, astăzi vedem că sunt state în care acest program e trăit chiar de cel mai umil cetățean, iar noi am rămas aproape numai cu același avocat al susținerii acestui sistem de gândire, ca și atunci. Dacă acceptăm de atunci această grijă și îi pregătim teren larg, astăzi elitele noastre sociale din mediul urban s'ar prezenta cu o altă frecvență și la un alt potențial biologic.

Trecând la *evoluția etnică a populației noastre din orașe* care trebuie să fie organul eugetării, al dinamismului și al exteriorizării naționale, constatăm că plasma ei germinativă dela rășbotu încoace nu e îndreptată înspre aceste scopuri.

Aproape toate orașele și mai ales cele din provinciile alpine practică un sistem de căsătorii incompatibil cu o fertilitate normală și mai ales opus trecutului și viitorului nostru.

Exogamia pare că a dovedit o modă.

În orașele din Basarabia, Transilvania, Banat și Criș-Maramureș, dela 27—35% dintre Români își iau soții de neam străin nouă.

Neamul soțiilor căsătorite cu Români, în Basarabia, Transilvania, Banat, Criș-Maramureș în anul 1936. Mediul urban. (Date dela Inst. Central de Statistică).

Provincia		NEAMUL SOȚIEI						
		Total	Român	Ungur	German	Evreu	Rus Rutean Ucrainean	Alte
Basarabia	Cifre	905	662	—	3	4	200	36
	%	100	73.2	—	0.3	0.4	22.1	4.0
Transilvania	Cifre	1729	1272	356	75	12	2	12
	%	100	73.6	20.6	4.3	0.7	0.1	0.7
Banat	Cifre	602	391	83	104	2	—	22
	%	100	65.0	13.8	17.3	0.3	—	3.6
Criș-Maramureș	Cifre	953	606	307	19	12	3	6
	%	100	63.6	32.2	2.0	1.3	0.3	0.6

Căsătoriile mixte în unele orașe din Ardeal au devenit chiar catastrofale pentru elementul românesc. Ne având

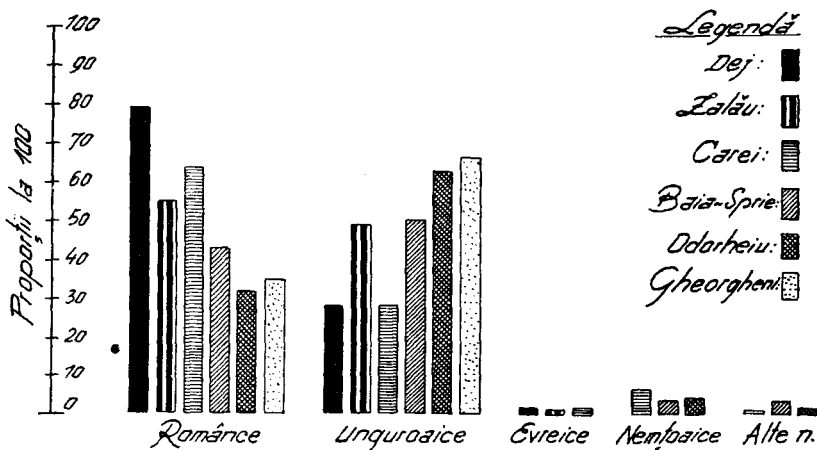
încă prelucrate și chiar nici sosite date din toate orașele Ardealului, exemplificăm numai prin câteva, cu cele din Dej, Zalău, Carei, Bata-Sprte, Odorheiu și Gheorgheni.

Neamul soțiilor căsătorite cu funcționari de Stat și meseriași români, dela 1920—1 Iulie 1936, în câteva orașe din Ardeal.

Orașul		Funcționari de Stat						Meseriași					
		Total	Românce	Unguroaice	Evreice	Nemtoaice	Alte neam.	Total	Românce	Unguroaice	Evreice	Nemtoaice	Alte neam.
Dej	Cifre	165	117	45	3	—	—	173	103	70	—	—	—
	%	100	70.9	27.3	1.8	—	—	100	59.5	40.5	—	—	—
Zalău	Cifre	93	47	45	1	—	—	40	10	30	—	—	—
	%	100	50.5	48.4	1.1	—	—	100	25.0	75.0	—	—	—
Carei	Cifre	160	101	44	3	10	2	429	86	75	—	63	5
	%	100	63.1	27.5	1.9	6.3	1.2	100	37.6	32.8	—	27.5	2.2
Bata-Sprte	Cifre	28	12	14	—	1	1	64	22	42	—	—	—
	%	100	42.9	50.0	—	3.6	3.6	100	34.4	65.6	—	—	—
Odorhet	Cifre	69	22	43	—	3	1	22	3	18	1	—	—
	%	100	31.9	62.3	—	4.4	1.4	100	13.6	81.8	4.5	—	—
Gheorgheni	Cifre	41	14	27	—	—	—	27	7	19	—	1	—
	%	100	34.2	65.8	—	—	—	100	25.9	70.4	—	3.7	—

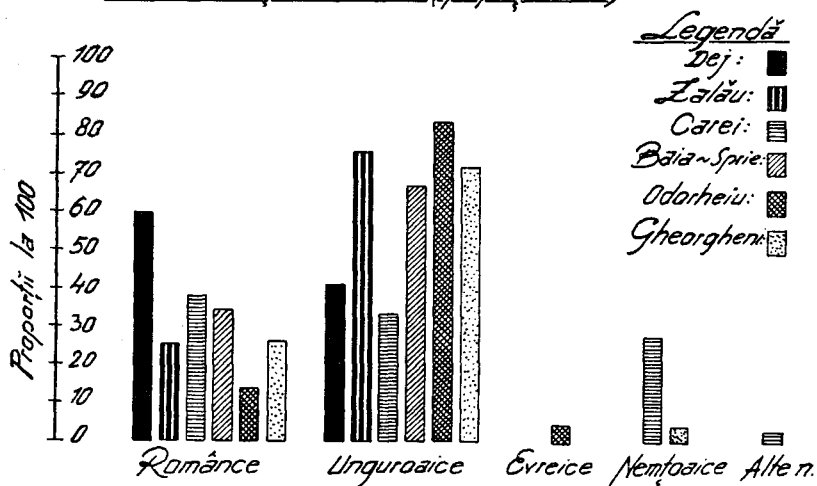
Chiar în aceste orașe am ales numai două profesii, mai caracteristice: funcționarii de Stat, care constituiesc clasa diriguitoare și meseriași, care formează clasa de mijloc, atât de redusă la noi.

Neamul soțiilor căsătorite cu funcționari de stat dela 1920-1936 în câteva orașe din Ardeal (Proportii la 100)

Din grafica anexată constituită pe baza intervalului 1920—1936, constatăm, că funcționarii de Stat români, din aceste orașe într'o proporție care variază dela 27.3% până la 65.8% se căsătoresc cu unguroaice. Aceste limite devin și mai mari dacă le adăugăm și sofiile evreice, nemțoaice și de alte neamuri.

*Neamul sofiilor căsătorite cu meseriași dela 1920-1936
in câteva orașe din Ardeal (proporții la 100)*

La meseriași proporțiile sunt și mai dezastruoase. Dela 40.5% până la 81.8% Români se căsătoresc cu Unguroaice. Odorhetul bate record, aici numai 13.6% dintre meseriași români se căsătoresc cu Românce, restul cu străine.

Privind această exogamie la Unguri, ne-am aștepta la aceleași proporții. Ori, la ei nu găsim aceste căsătorii mixte. Iată două exemple: La Gheorgheni dintre 1064 de Unguri, numai 6 adică într'o proporție de 0.6% cu totul neînsemnată, s'au căsătorit cu Românce. La fel în Odorhetu. Dintre 911 Unguri, căsătorii dela 1920—1936, numai 11, adică 1.2% sau căsătorit cu Românce.

Diferența aceasta enormă dintre proporțiile Românilor cari se căsătoresc cu Unguroaice și dintre Ungurii cari își iau de soție Românce, denotă că exagomia care se practică, nu se datorește unei stări de convulsivitate reală. Un-

guroalcele execută un adevărat raptus din neamul românesc. Nu avem încă o oglindă asupra progeniturilor acestor familii, în care mama e unguroaică. Dom studia problema. Dar ne temem de acum, că mulți dintre copiii acestor familii mixte, învață limba mamei și își însușesc sentimentele lor. E logic să ne așteptăm la aceasta, fiindcă din punct de vedere psihologic, într-o familie tata e un factor mai redus decât mama în viața intimă a copilului. Fetele mai ales, dar și băieții au mai multă încredere în mamă, decât în tată. De altfel credem că între noi și Unguri e și o incompatibilitate psihologică a căsătoriei și pe bază etnică, cum de altfel aceasta a și fost evidențiată că există între Francezi și Unguri.

Amestecul etnic dintre Români și Unguri așa cum e practicat în orașele din Ardeal, nu credem, că are efecte favorabile, asupra caracterelor copiilor. Unguroalcele care se căsătoresc cu Români, nu sunt elemente de elită și contractează căsătoria numai la o vârstă mai înaintată. Prin urmare recurg la acest amestec, numai acelea care au rămas după selecția făcută de Unguri. Bazati pe aceste calități personale reduse, pe vârsta înaintată la care contractă căsătoria și pe sentimentele lor opuse nouă, ne explicăm, de ce aceste familii au în general, o medie a fertilității foarte redusă.

Deși vom veni cu cercetări amănunțite asupra acestei probleme, totuși avem convingerea că ele nu pot decât confirma, concluziile la care am ajuns până acum și care se pot rezuma în felul următor :

Sofiile unguroaice datorită psihologiei lor particulare, înăscută și susținută de curentul de revanșă, în multe cazuri chiar de frații și surorile acestor femei, nu se pot adapta aspirațiilor noastre naționale.

Hibridizarea dintre Români și Unguroaice constituie mai mult un izvor de defecte decât de calități.

Copiii hibridi vor avea sentimente ciudate, poate chiar potrivnice nouă.

VI. *Soluții.

Soluțiile la care m'am gândit sunt referitoare la factorii prin care căsătoria va putea :

1. să contribuie la menținerea fertilității stratului de populație rurală, sănătos și înstărit din punct de vedere economic;

2. să mențină și chiar să urce fertilitatea urbană și mai ales a familiilor cu caractere normale sau superioare;

3. să combată căsătoriile mixte din orașe.

Asigurarea unei *fertilități* care să asigure menținerea numerică a stocului de *populație rurală cu stare economică bună*, se poate face numai prin educație, pe înțelesul ei, asupra problemelor de *ereditate și eugenie, reproducere și igienă mintală*. Nu mai e permis ca țărani să contracte căsătoria în plină ignoranță, trebuie să fie conștienți mai ales, că zestrea psihică și morală, întotdeauna aduce și pe cea materială.

Pentru a combate concubinajul și căsătoriile necompletate și la biserică credem ca acordarea de premii, din partea administrațiilor județelor, comunelor, ținuturilor pe-rechi, care se căsătoresc într-o zi anume fixată pentru acest scop și legiferarea ca contractarea căsătoriei civile să fie legal urmată de cea religioasă poate duce la rezultatele dorite. Educația poate să înceapă chiar acum. Sâmburele organizației îl avem. Casele de ocrotire actuale din mediul rural, trebuie să-și lărgesc activitatea. În interiorul lor se va crea câte o secție a ocrotirii naționale, prevăzută de altfel în legea sanitară din 1930, în care se vor da consultațiuni și îndrumări prematrimoniale tuturor logodnicilor. Aceste secții se pot realiza chiar și cu zestrea actuală a serviciilor de ocrotire amintite. Dar legea sanitară și de ocrotire trebuie să statueze ca Oficiile Stării Civile, la înregistrarea căsătoriilor, să pretindă un certificat că tânăra pereche a fost consultată medical și a primit îndrumările eugenice amintite.

Consultațiunea prematrimonială, va avea ca scop să facă și propunerea către autoritățile administrative pentru ca familiile găsite cu ereditate sănătoasă să fie încurajate prin premii.

În orașe menținerea și chiar *urcarea fertilității* se poate obține în același fel ca și în mediul rural, plus și prin alte mijloace care aici se pot aplica.

Întâi, fiindcă în orașe proporția căsătoriilor e redusă și scade treptat, trebuie combătut celibatarismul. Aceasta s'ar putea face printr'un impozit personal progresiv cu venitul, pe celibatarul dela vârsta de 25—60 ani și prin acordarea reducerii de 50% pe C. F. R. numai funcționarilor de stat căsătoriți.

Promovarea căsătoriei și deci a fertilității în orașe se mai poate obține și dacă ordinea de preferință a candidaților pentru ocuparea de servicii publice sau particulare și obținerea de diferite concesiuni de exploatare, ține seamă de starea civilă a indivizilor și de numărul copiilor pe care îi au familiile în chestiune.

În fine față de *căsătoriile mixte*, având în vedere că nu poate exista o vleață sufletească individuală și alta deosebită a familiei, cred că cu toții le reprobăm. Nu se poate concepe ca aceste soții, educate până la vârsta adultă într'un anumit spirit, brusc deodată cu căsătoria să treacă de o parte cu totul opusă. Armata și ministerul afacerilor streine sesizându-se nu mai admit în viitor asemenea căsătorii. E timpul să reacționeze națiunea întreagă. Hotărîrea aceasta o putem realiza printr'o acțiune care are de scop:

1. educația biologică a populației urbane și
2. trezirea conștiinței ei etnice.

Practic, am convingerea că această educație se poate pe deplin săvârși în sânul Asociațiilor noastre culturale și prin organizarea timpului de recreație.

Numai în cadrul acestora se crează atmosfera augeică și etnică. Organizarea timpului de recreație lipsind astăzi în toate branșele de activitate, funcționarii, liberi profesioniștii, ofițerii și mai ales meseriașii români leagă cunoștințe cu cine le cade în cale, care pe urmă îi atrage în căsătorii mixte. Păcatul că după război, mulți ofițeri în provinciile alpine, s'au căsătorit cu Unguroaice, e mai mult al nostru decât al lor. Nu am știut să-i primim și să le deschidem ușile.

Terminând acest modest raport, mă văd obligat să dau unele explicații. Am întocmit raportul nu cu gândul să

fac o lucrare științifică, ci cu inima ca să descriu realitatea și să propun soluții simple și posibile de a fi imediat și ușor realizate. Se înțelege că referindu-mă numai la obiect soluțiile sunt mult mai reduse, decât în cazul când ași fi privit un program general de eugenie și biopolitică.

Adunarea generală dela Timișoara

— Prima manifestare a „Astrei Bănăfene“ —

de **Al. D.**

Adunările anuale ale „Asociațiunii“ au însemnat totdeauna momentele culturale principale ale vieții spirituale ardelenesti, sintetizarea într'o clipă festivă și solemnă a celor mai adânci și rare preocupări naționale, o adevărată bază a spiritelor alese ale neamului ca o mărturisire a puterii de viață a acestui popor și a încrederii neclintite în destinele sale istorice. Rând pe rând, an de an, în șir neîntrerupt aproape dela 1861, cărturarii Ardealului și Banatului s'au întrunit la aceste Adunări generale spre a se contopi câteva clipe cel puțin unit, cu alții în aceeași masivă unitate a neamului și istoriei, în aceeași solidaritate ce lua și chip material după ce legau laolaltă — ideal — prin beteala de fire a trecutului — conștiințele românești de pe aceste meleaguri. Dacă înaintea unirii doar câțiva soli din vechea țară puteau să pătrundă la o astfel de sărbătoare ca odinioară Odobescu, după marele eveniment adunările „Astrei“ au devenit fericite prilejuri de înălțare a Românilor de pretutindeni, o înmănunchere florală de asociații culturale din toată țara, ce veneau să se bucure împreună cu noi de roadele muncii noastre anuale.

Adunările „Asociațiunii“ n'au fost însă niciodată numai simple spectacole festive cu larmă și răsunet de o zi. Ele au dat nu odată prilejuri atâtor cărturari distinși să fluture pe de-asupra preocupărilor trecătoare ale momentului, jerba idelor permanent călăuzitoare ale neamului, să arcaască priviri asupra întunericului, să lumineze căile ascunse în noapte, să rostească un cuvânt înțelept și cum-pănit pe marginea prăpăstiiilor ce au încercat de atâtea ori poporul ardelen. Dela Timoteu Cișartu — cărturarul schivite al curentului latinist în fața amintirii căruta ultima

Adunare generală s'a închinat evlavios — și până astăzi, cuvântările președinților, observările colaboratorilor lor, au adus totdeauna contribuțiuni substanțiale la deslegarea problemelor vremii.

Nu astfel s'au întâmplat lucrurile cu ultima Adunare a „Asociațiunii“. Ea a avut loc ales cu chibzuință în Timișoara Banatului, a acelui ținut pe care toată suflarea românească îl socotea un rai de cântece, porturi sculptoare și flori mândre. Și a venit această Adunare generală ca o veche dorință a conducerii „Astrei“ de a da prilej despărțămintelor ce activau de mult acolo să se reorganizeze, să se întărească, să se adune laolaltă într'o regională care să înflorească neatârnat și vlot din pământul Banatului însuși, din mentalitatea și nevoile lui specifice. După repetatele întrevederi ale președintelui cu referenții culturii locale, după încheierea regionalei însăși sub ochiul atent și entuziast al dlui vicepreședinte Dr. Gh. Preda, Bănășeni — răspândiți în atâtea importante societăți culturale, s'au adunat sub steagul „Astrei“ pe care cu avânt și siguranță a știut să-l fluture dl inspector școlar Sabina Eruștanu, președintele regionaliei. Și prima probă a focului au și dat-o Bănășeni cu prilejul acestei Adunări generale, care dacă n'a putut realiza strălucirea pe care ei au vădit-o, a însemnat totuși o organizare impunătoare de forțe locale unificate spre același scop.

Cum era și firesc, sponul Adunării dela Timișoara răspândit pretutindeni a atras pe mulți și distinși cărturari ai neamului, cari au refăcut aci un fel de înalt areopag a intelectualității naționale. Salutând cu înarțpate vorbe Asociațiunea, și-au spus cuvântul lor cald simțit, românesc și entuziast P. S. Sa Episcopul *Andrei Mager* al Aradului ca reprezentant al bisericii gr. ort. rom., Dr. *N. Brânzeu*, delegat al bisericii gr. cat., Dr. *Dimitrie Nistor*, prefectul jud. Timiș-Torontal în numele guvernului, dl *general A. Bunescu*, în numele armatei și al ministrului ei, dl *Augustin Caliani*, în numele Ministerului ed. naționale, dl *Ion Marin Sadoveanu*, în numele Ministerului cultelor și artelor, dl *prof. Silviu Dragomir*, în numele Academiei române, dl *Emanoil Bucușia*, în numele Fundației culturale „Principele

Carol" și al S. S. R.-ului, d-na *Viorica Rusu-Dragoș*, reprezentând Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II., dl *prof. Augustin Coman*, primarul muncitului, dl *Sabin Erușianu*, președintele „Astrei regionale“, dl *prof. Bogdan Ionescu* reprezentând „Ateneul Român“, d-na *M. Baiulescu*, președinta Uniunii Femellor Române, *prof. Stefan Pop*, delegat al Ligii culturale, *Dr. Cornel Corneanu*, reprezentant al Frăției ortodoxe, *Dr. Gr. Nandriș*, președintele Societății pentru cultura poporului român din Bucovina, dl *T. Iacobescu*, reprezentând Asociația învățătorilor, *preot I. Mităr*, din partea Astrei din Banatul jugoslav, *Patrichiu Râmneanșu*, președintele Asociației învățătorilor din Banat, *Dr. Cornel Groșoreanu*, președ. Institutului social Banat—Crișana, *Dr. Iuliu Coste*, președ. Caselor naționale din Banat, *ing. Severineanu*, în numele *prof. Școala Politehnică Timișoara*, *prof. Hofman*, din partea Asociațiunii *prof. secundari* din Timișoara, *G. Lungulescu*, reprezentantul Ligii antirevizioniste, *prof. Periam*, în numele Asociației corurilor și fanfarelor din Banat, dl *Adrian Brudariu*, în numele baroului avocaților din Timișoara, *preotul Ciuhandu*, în numele Asociației clerului din Mitropolia Ardealului, dl *Mateișanu*, reprezentantul soc. Cele trei Crișuri și *inv. Bouran*, în numele tineretului învățătoresc. Regretăm din toată inima că spațiul nu ne îngăduie a reproduce cel puțin fragmente din aceste înalte omagii pentru care nu găsim act cuvinte de mulțumire, dar ele se păstrează la Asociațiune ca o mărturie aleasă a considerației de care ne bucurăm și mai ales ca o expresie a sufletului distins al vorbitorilor. N'au fost numai cuvinte de ocazional elogiu, ci pătrunderi agere în problemele naționale ale vremii, dorința de a stimula și mai mult „Astra“ în bătălia ei culturală, îndemnuri neprețuite pe care noi le considerăm porunci ale ceasului de față și ne străduim a le împlini cu fiecare pas al activității noastre. Să reținem mai ales pentru momentul emoționant pe care l-a adus, cuvântul preotului *I. Mităr*, reprezentantul nostru în Banatul jugoslav, făcând un călduros apel la concursul „Astra“ centrale spre a sprijini lupta ce apostolește o dată pentru menținerea limbii și culturii rom. pe meleagurile regatului vecin. A fost desigur impre-

stonantă acolada președintelui Asociațiunii care a ținut să îmbrățișeze ca un simbol al iubirii „Astrei” pentru Românii de peste hotare, pe vajnicul luptător.

Și fiindcă descrierea noastră se ocupă mai întâi de aspectul festiv al Adunării generale, să ne grăbim a încrusta aci evenimentul sărbătoririi maestrului *Tiberiu Brediceanu*, în cadrul reprezentației Operei rom. din Cluj care a montat încă odată spre bucuria auditorilor încântați „*Seara cea mare*” a distinsului sărbătorit. Au fost neuitate momentele acelea în care în numele „Astrei” și societăților culturale locale, celălalt creator muzical *Sabin Drăgoi*, — cu glas masiv dar scăzut de emoție — a rostit cuvântul de omagiere, încheind atât de mișcător de simplu, româneste și bănățenește: „*sculându-se tăt natu dintr'un suflet și într'un glas să strige cu mine împreună: să trăiești iubit fiu al țării, podoabă nestimată a neamului, făt-frumos al artei române*”. Neuitate momente spun — fiindcă am avut rarul prilej să asistăm la spectacolul pe care l-am putea numi istoric pentru muzica românească, prin care doi străluciți reprezentanți a două generații și-au dat mâna într'una înfrățirea și armonia de totdeauna a spiritului național. Într'o altă parte a acestui număr reproducem cele două cuvântări.

Pe aceeași linie a expunerii festivalului, să amintim pentru exactitatea și siguranța cu care au fost conduse, pentru energia și precizivitatea execuției, exercițiile „Șotimilor” dlui *Bucurescu*, încadrându-se în acea vastă mișcare pe care a creat-o idealismul dlui prof. *Iuliu Hațiegan*.

Un aspect de o importanță care nu poate fi îndeajuns de subliniată, l-au alcătuit expozițiile organizate de un specialist ca *Dr. I. Miloia*, dir. Muzeului bănățean, care a adunat sub același acoperământ înfățișări ale vieții economice și artistice bănățenești. Au strălucit cu neîntrecut relief colecția de icoane bănățene zugrăvite pe lemn sau sticlă și mai ales un număr impunător de costume țărănești, cu variațiile lor nesfârșite, cu gustul lor fin și sigur, cu reprezentarea unei tradiții multiseculare fără a deveni un tipic oboșitor și monoton, cu gama lor de culori triumfătoare, uneori discrete, alteori cu sufletul exuberant, dorite

de viață al țărâncuței bănățene. În această latură a ei expoziția dlui Miloia a venit să illustreze cu evidență referatul despre „Portul național“ pe care d-sa l-a dezvoltat dovedindu-se un cunoscător real al fenomenului artistic din Banat.

Adunarea generală a „Astrei“ a adus însă — cum spuneam despre toate Adunările generale — și indiscutabile contribuții în rezolvirea marilor probleme ale momentului privite sub unghiul de vedere bănățean mai ales. Realizările de acest fel au îmbrăcat trei forme: *expuneri programatice, substanțiale, referate analitice* însoțite de măsuri de aplicare, *discuțiuni libere* în marginea problemelor radicale. — Expuneri programatice au dezvoltat dnti prof. *Iuliu Moldovan*, preș. „Astrei“ centrale și dl *Sabin Evușian*, preș. „Astrei regionale“. Nu ne îngăduim a le aprecia noi aici. Le publicăm în întregime în primele pagini ale acestui număr pentru că cititorii să le guste toată seriozitatea ideologică și temeinctea vederilor. *Discursul dlui preș. I. Moldovan*, — să ne fie totuș permis a o spune — cerește o înălțime de *filosofie a culturii naționale* atunci când rotindu-și privirile asupra realității contemporane preconizează un studiu și o îndrumare a ei științifică, într'o impunătoare viziune sintetică.

Referatele analitice au fost dezvoltate de dnti *Dr. I. Miloia* despre „*Influența căsătoriei asupra fertilității și etnicului unui neam*“, iar dl inspector sanitar *Dr. I. Nemoianu* despre „*Problema generațiilor viitoare în Banat*“. Cele două dintâi sunt publicate în acest număr. Ultimul își așteaptă rândul și va fi dăruit lumii tiparului în numărul nostru viitor. Sunt toate înfățișări științifice, documentate pe teren, ale unor probleme locale sau generale și ilustrează spiritul în care „*Astra Bănățeană*“ înțelege să ia parte la bătaia culturii naționale din acest moment hotărâtor pentru neamul nostru. O repetare aici a ideilor ce au fost expuse în conferințele citate, ni se pare inutilă odată ce ele s'au publicat sau se vor publica în extenso în paginile noastre. Ceea ce trebuie să menționăm însă negreșit e discuția vie ce a însoțit atât expunerea referatelor cât și raportul comisiunii ce și-a dat părerea asupra realizărilor „*Astrei*“.

La problemele ridicate în ședința președinților de des-părțăminte — cea a portului național și a influenței căsă-toriei asupra fertilității dezvoltate de dnii Dr. I. Milota și Râmneanu — au adus contribuțiuni prin observații și com-pletări dnii: protopop *Dr. P. Țiucra*, președintele desp. Timișoara, care se declară de acord cu concluziile celor două referate, dar dorește ca exemplul celor dela oraș să fie adevărata metodă de educare a țăranilor — doam-nele de pildă când se duc la sate să îmbrace ele în primul rând costumul național — dl prof. *Dr. Coriolan Petranu*, care a cerut ca atunci când se discută o problemă să se dea celor ce vor să facă observații încheterile scrise ale conferințelor spre a-și putea formula mai exact eventualele obiecții, a arătat apoi că felul particular sub care se pune problema portului în Banat nu coincide cu datele problemet din alte provincii, observând de pildă că dacă apropierea de oraș n'a fost în Banat o cauză a distrugerii portului, în alte părți ea a însemnat dimpotrivă o determinantă distructivă și în sfârșit cere o activare cât mai întinsă a propagandei pe toate căile pentru menținerea portului național (Redacția „Tran-silvantei“ își îngăduie și pe această cale a-l ruga pe dl prof. C. Petranu să-și dezvolte părerile mai pe larg în co-loanele noastre), dl prof. *Radu Ionescu* în legătură cu o bună gospodărire a căsătoriilor cere ca școlile de menaj să nu mai fie numai pepiniere de profesoare, ci să aibe grije de cultura gospodărească a fetelor dela țară, preotul *Cibian* din Birchiș expune experiența pe care a făcut-o singur întru menținerea portului național în sate sau prin reconstituirea lui după fotografiile vechi reușind ca după o stăruitoare propagandă de 14 ani să-l reintroducă, iar în ce privește încurajarea căsătoriilor e de părere să se institue un impozit pe celibatari pentru ca din fondurile astfel adunate să se acorde premii familiilor cu mai mult de 3 copii, dl *Const. Miu-Lerca* ziarist și autorul unei bro-șuri cuprinzând „*Considerații asupra artei țăărănești din Banat*“ privește problema în ansamblul ei și propune printre altele ca în școlile de măestre de gospodărie să se predea și elemente privind portul național, dl prof. *Al. Dima*, ocu-pându-se de aceeași problemă a portului național scoate

și d-se în relief responsabilitatea intelectualilor dela sate și orașe în pierderea portului prin disprețul pe care mulți din aceștia îl arată hainei țărănești și prin stăruința cu care impun fără să-și dea seama modelele portului urban internațional, discută chestiunea premierii costumelor naționale fiind împotriva jurilor constituite ad-hoc și cerând ca ele să fie formate din intelectualii satelor cari cunosc iubirea sătenilor pentru port pe o perioadă mai lungă de timp, ei nu cu prilejul spectacolului premierii numai, arată în sfârșit legătura portului cu celelalte arte țărănești ca muzica și dansul și propune ca această importantă problemă să fie discutată pe larg în paginile „Transilvaniei“, dl *Dr. E. Nicoară*, — harnicul nostru președinte dela Reghin — propune înlocuirea caetelor de modele străine, ce circulă mult, cu altele românești și ajutorul școalelor țărănești ce poate fi îndrumat și în această direcție.

Cum era și natural, examinarea raportului general al „Asociației“ a trezit un deosebit interes. Raportor al comisiunii a fost distinsul intelectual și conferențiar, procurorul general *I. Lungulescu*. După ce rezumă în linii mari, dar pregnante, activitatea „Asociațiunii“ prin opera de cultivare a satului prin propaganda din regiunile secularizate, prin cea din Munții Apuseni, prin „Școlii Carpaților“, prin secții etc. și se oprește asupra importantului eveniment al constituirii regionalei bănățene, dl *I. Lungulescu* propune în numele comisiunii Adunării generale următoarele patru puncte :

1. „Astra“ să-și extindă activitatea și în vechiul regat pentru ca roadele ei să fie peste tot gustate ;
2. să se pornească lupta și împotriva literaturii pornografice, stricătoare mai ales a sufletelor tinere ;
3. să se folosească nu numai metoda de propagandă didactică, raționalistă ci și cea mistică ;
4. să se aprobe cuprinsul raportului general și al Regionalei Bănățene, exprimându-se încrederea în rodnicia și priceperea Comitetului central, în fruntea cărui stau oamenii de știință cunoscuți dl președinte *Iuliu Moldovan* și dl vicepreședinte *Dr. Gh. Preda*.

La discuția raportului comisiunii participă de asemeni fruntașii vieții noastre intelectuale prezenți la Adunare.

P. S. Sa Episcopul *Dr. V. Lăzărescu* al Caransebeșului ca înalt păstor al sufletelor bănățene, dornic de a ridica moralul auditorilor, rostește cold cuvânt de încredere în puterile neamului socotind că jelania pentru relele Banatului nu trebuie exagerată întrucât în cele peste 150 sate în care P. S. Sa a fost cu prilejul vizitelor canonice, situația nu poate fi considerată ca disperată. P. S. Sa e fericit că „Astra“ a luat măsuri de combatere a plăgilor sociale și ține să accentueze că o intensificare a propagandei religioase va da rezultate din cele mai succesibile. P. S. Sa își exprimă în sfârșit toată adeziunea la metoda mistică preconizată de dl I. Lungulescu. Dl *Dr. Nedelcu*, aprobă și d sa raportul comisiunii și propune publicarea lui, aderând la o conlucrare cât mai vie a „Astrei“ cu biserica. Dl prof. *Mișu Popescu*, cere să se generalizeze măsura „Egii culturale“ din Iași, care crează în jurul bisericilor zone românești în care să nu se aprobe decât construcțiile enoriașilor acestor biserici. Dl *Dr. E. Nicoară*, la rândul-i arată importanța pe care a dat-o în despărțământul său, propagandei religioase, prin editarea unei foi săptămânale, al cărei cuprins e mai mult religios și prin filmele religioase care au un mare răsunet în sufletul sătenilor. Dl *Dr. Tenchea* dorind de asemeni o educație religioasă cât mai desăvârșită a maselor, se declară împotriva amestecului preoșilor în politică, ei trebuind să fie — în primul rând — prin exemplul lor o lecție vie de formare a caracterului țărănesc. Într’o altă ordine de idei, dl *Grațian Mărcuș* atrage atențiunea asupra chestiunii casei și muzeului „*Avram Iancu*“ din Vidra, care nu mai stă la dispoziția vizitatorilor și propune să se reîmpărească de către „Asociațiune“ biografia lui Avram Iancu de Iosif Sterea Șuluțu.

Dintre propunerile raportului general, problema care a preocupat mai mult pe vorbitori a fost cea mistică-religioasă. Alături de o adeziune integrală la metoda mistică a vorbitorilor de mai sus, s’au ridicat și alte opinii. *Dr. Adrian Brudariu* a cerut ca în locul „misticismului“ să se

dea exemplul personal al celor ce propovăduiesc anume principii, dovedind că aceștia mai întâi s'au identificat cu ele. În cuvântarea sa de încheiere, dl *Dr. Gh. Preda*, care a prezidat această ședință, s'a ocupat și d-sa de metoda mistică preconizată de raportor, amintind că încă dela întemeierea ei „Astra“ a conlucrat cu biserica. „Asociațiunea“ a fost de altfel creată de cei doi mari conducători ai bisericilor din Ardeal: *Andrei Șaguna* și *Alexandru Șuluțu* și orice activitate a ei s'a desfășurat în cadrul preocupărilor religioase fiind totdeauna începută cu un serviciu divin. Între raționalism și misticism — a continuat dl *Dr. Gh. Preda* — nu este o contradicție absolută, ele s'au împletit de fapt totdeauna și o întregire reciprocă a lor e încă de dorit. După război, „Astra“ și-a însușit un program biopolitic, care are un rol de completare și sintetizează toate preocupările etnopsihologice.

Dl vicepreședinte *Dr. Gh. Preda* își încheie cuvântarea aducând cele mai vii mulțumiri tuturor celor cari au contribuit cu fapta lor, cu munca lor neprecupețită, sau cu distincsa lor prezență la lucrările Adunării generale, autorităților cari în frunte cu prefectul județului și primarul Timișoarei au dat sprijinul lor material și moral și tuturor celor cari s'au dovedit a înțelege și sub scopurile „Astrei“. Ultimul cuvânt se adresează presei care a fost și de data aceasta la înălțimea misiunii ei și Regionalei bănățene, care în frunte cu dl *Sabin Bocușian*, s'a străduit a organiza cu toate puterile locale, o Adunare generală ca aceasta. Ședința se încheie prin cuvântul dlui președinte al Regionalei bănățene care ține să mulțumească dlui președinte *Iuliu Moldovan*, dlui vicepreședinte *Gh. Preda*, pentru felul cum au condus lucrările Adunării. Ca o expresie a entuziasmului elpei, dl învățător *Cosma* recită poemul d-sale în onoarea „Astrei“: „*Ne trebuie apostoli*“.

S'a încheiat astfel și această Adunare generală a „Asociațiunii“ prin care s'a consfințit începutul unei noi ere pentru „Astra Bănățeană“, care va putea de acum înainte să treacă la executarea bogatului program alcătuit cu avânt și convingere de președintele ei. Mai este oare nevoie să adăugăm că urările noastre o urmăresc la tot

pasul și că dorința noastră cea mai vie e ca la capătul muncii ei, Regionala Bănățeană să izbutească a sădi în țară încredere, voință bună și siguranță în destinele poporului bănățean?

Spicuri din activitatea despărțămintelor

de I. Br.

Raportul general despre activitatea despărțămintelor, publicat în numărul trecut al *Transilvaniei*, cu toată bogăția de fapte pe care le cuprinde, are multe lipsuri, de care noi înșine ne-am dat seama, atunci când l-am redactat, a căror vină însă nu cade pe capul nostru. Cu toate că o mare parte dintre despărțămintele noastre active și-au înaintat la timp rapoartele despre activitatea în cursul anului trecut, au rămas destule care nu s'au îndurat să răspundă repetatelor noastre insistențe, de a relata cât de sumar munca săvârșită în cadrele „Astrii”. Despre unele din aceste despărțăminte, harnice la fapte, leneșe la scris, am spus ceea ce am putut, întemeindu-ne pe constatările făcute cu prilejul vizitelor ce le-am făcut, cu totul prea scurte pentru a aduce o informație completă și exactă; despre altele ne-am folosit de relațiile ziarelor, pe care a trebuit să le utilizăm însă cu foarte multă rezervă. Și totuși au rămas destule înăptuirii și eforturi remarcabile pe care, din lipsa oricărei informații, nu le-am putut înseila în raportul nostru. Iată de ce rugăm despărțămintele, care nu și-au înaintat încă rapoartele, să ni le trimită măcar acum, pentru a le comenta în paginile „Transilvaniei”. Acum când „Astra” a luat un atât de frumos avânt, recunoscut până și de aceia care o credeau căzută într'o senilitate incurabilă, acum când atâtea nădejdi se îndreaptă spre noi, e bine să mai avem o oglindă cât se poate de fidelă a realizărilor noastre. Numai astfel vom putea să ne alcătuim programele după necesitățile reale ale diferitelor regiuni pe care se întinde activitatea noastră; numai astfel vom putea fi apoi apreciați după cuviință de opinia noastră publică.

Vom spicui în cele ce urmează din rapoarte intrate după tipărirea raportului nostru general.

Despărțământul central județean Sălaj. Raportul lui amintește de 9 despărțăminte de plasă organizate și anume: *Zălau, Șimleul Silvaniei, Carei, Valea lui Mihaiu, Tășnad, Supurul de Jos, Crasna, Irbou și Băsești*. Dintre acestea n'au înaintat însă rapoarte decât Zălaul, Băseștii și Careii. Numai despre ele relatează și raportul pe care îl avem înaintea. Întrucât despre bogata și pilduitoarea activitate a desp. Carei, condus de dl *Aurel Coza*, directorul liceului „Vasile Lucaciu” din acel oraș, am vorbit în cuprinsul raportului nostru general, rămâne să înșirăm aici faptele mai importante ale desp. Zălau și Băsești.

Întâiul este condus de dl prof. *Leontin Ghergariu*, directorul Liceului de băieți din Zălau. Despărțământul a avut în vedere, în anul trecut, atât orașul, cât și satul. Întrucât privește activitatea din Zălau, principala preocupare a comitetului a fost gruparea Românilor și unificarea lor sufletească, pentru a putea astfel lupta cu puteri unite în acest oraș, adevărată insulă de streini într'o mare de sate curat românești. „Era mare nevoie de aceasta — spune raportul — întrucât toți Români din Zălau fiind funcționari, sunt veniți din diverse părți ale țării, fără a avea nimic sufletește în afară de obârșia comună“. În acest scop a fost creată „Casa Națională a Astrei“, instalată într'un local din plin centrul orașului. O bibliotecă de 800 de volume, stă aici la dispoziția intelectualilor; o sală de lectură cu revistele și ziarele curente, două săli de distracții și jocuri reunește aproape zi de zi pe Români din Zălau. Tot acolo a fost pusă la dispoziția lor o popicărle modernă, foarte frecventată, aducătoare de frumoase câștiguri, pe care despărțământul le transformă în bunuri culturale. Tot Casa Națională adăpostește un început de Muzeu regional, pe care președintele despărțământului îl organizează pe cheltuielă proprie. Au fost adunate până acum numeroase piese istorice, etnografice și religioase. În căminul „Astrei“ își țin apoi ședințele toate reuniturile românești din localitate. Astfel întreagă mișcarea națională din Zălau se grupează în jurul „Astrei“ — o notă bună pe care ținem s'o subliniem cu toată căldura, întrucât prea numeroase sunt exemplele de ceartă și bârșire, pe care ni le oferă orașele și uneori și satele noastre. Despărțământul are apoi și un organ de publicitate: *Gazeta Sălajului*, care apare săptămânal sub conducerea președintelui, redactori fiind dnii *Grațian Măreș* și *Emil Gavriliș*. *Gazeta* este un organ de informații și afirmare românească pentru intelectualii județului. Apărând sub egida „Astrei“, această foale își păstrează întreg prestigiul pe linia intereselor permanente ale românismului. Ea are aproximativ 900 de abonați.

Despărțământul a început colectarea sumelor pentru ridicarea unui monument la Zălau lui *Gheorghe Pop de Băsești*, marele Român al cărui cult e atât de viu în această regiune.

Giândul vechiu al acestui despărțământ, de a se încadra mai bine în noua ideologie a „Astrei“, a putut fi înfăptuit în acest an prin întemeierea a trei organizații șoimânești. Despre ele și despre șoimlada dela *Agrij*, organizată a doua zi de *Rusalii*, am relatat în raportul nostru general. De astădată suntem în măsură să adăugăm că alte trei comune sunt în curs de organizare. Clubul sportiv „*Unirea*“ din Zălau s'a alăturat și el Șoimilor.

Au fost rostite câteva conferințe la sate și în Zălau, cu prilejul serbărilor naționale.

Despărțământul Băsești, prezidat de părintele protopop *Laurențiu Bran*, are o mare protecție în d-na *Elena Hossu-Longin*, fiica lui *Gheorghe Pop de Băsești*. D-sa sprijinește și stimulează toate acțiunile acestui despărțământ, ale cărui mijloace sunt de altfel destul de

modeste. La adunarea generală din August 1936, la care au participat aproape 2000 de țărani, d-sa a mișcat adânc asistența, povestind amintiri din lupta pentru românism a „Astrei” sălăjene. Cu acest prilej — adunarea a avut loc în Sărăsig — a fost organizată și o expoziție de țesături țărănești.

A fost întemeiat în anul trecut un cerc cultural cu sediul în comuna Biușa, cu participarea mai multor comune învecinate. În acest cerc au fost rostite mai multe conferințe. S'a făcut chiar o încercare de școală țărănească, deocamdată cu țărani din această localitate. Au fost rostite 8 conferințe la 18 elevi țărani. Despărțământul a mai întemeiat o cooperativă la Cehul Silvaniei, cu scopul de a promova viața economică românească a regiunii. La 10 Mai 1937 a fost organizată în aceeași localitate o serbare grandioasă, la care au participat 35.000 de țărani. S'au ținut cu acest prilej conferințe, a cântat corul țărănesc din Tohat, mai mult a impresionat însă jocul călușerilor din Băsești.

Să nădărdim că acest despărțământ, trezit la viață nouă, va înălța iarăși prestigiul „Astrei” în această regiune, unde numele Asoctățiunii a fost odată atât de prețuit.

Nu se amintește nimic în raportul Sălajului despre reorganizarea despărțământului din *Șimleul Silvaniei*. Avem însă satisfacția de a anunța că și aici se ivese zorile unei înviorări. La adunarea generală din lunie, vechiul comitet, condus de dl *Dr. A. Aciu*, și-a prezentat demisia, în locul d-sale fiind ales altul sub președinția dlui *Dr. I. Ossian*, directorul liceului „Simeon Bărnuțiu” din Șimleu. Noul comitet, în fruntea căruia se află un intelectual atât de distins, adânc cunoscător al nevoilor locale, promite pentru iarna aceasta o școală țărănească pentru bărbați și una pentru femei, întemeierea de cercuri culturale, promovarea vieții românești în orașul de reședință al despărțământului, tot atât de împetritat cu streini ca și Zălaul, etc.

Despărțământul central judejean Turda și-a schimbat și el conducerea, în primăvara trecută. În locul dlui *Petre Suctu*, directorul liceului „Mihail Viteazul”, ridicat la rangul de președinte de onoare, a fost ales la postul de conducere dl avocat *Dr. Const. C. Aldea*. Ajutat de câțiva colaboratori entuziaști, d-sa a colectat în anul trecut frumoasa sumă de 45.000 Lei, din care o mare parte a fost utilizată pentru întemeierea unei biblioteci publice, în acest oraș lipsit de o astfel de instituție. Din donații (în fruntea cărora stau Fundațiile Regale și Casa Școalelor), din cumpărări avantajoase dela librăriile din capitală și din fondul amintit, s'au achiziționat până acum 1200 de volume de aleasă calitate, care stau la dispoziția cetățitorilor. Această frumoasă bibliotecă este așezată într'o sală spațioasă a Casei Culturale, complet renovată, într'un spirit românesc, în cursul anului trecut. În aceeași Casă Națională se află o spațioasă sală de conferințe, câteva încăperi pentru un Muzeu regional, în care se găsește deja piese de interes istoric și etnografie, colecționate de vechiul comitet. Turda va avea deci și ea un Muzeu regional al „Astrei”.

Acestea au fost realizările mai de seamă ale noului comitet în cursul anului trecut. El promite să poarte de grijă și de despărțămintele de plasă ale județului, lăsate în părăsire. Avem încredere în energia lui tinerească.

Despărțământul de plasă Biled (Jud. Timiș-Torontal), condus de dl *Dr. I. Demian*, notar public, a organizat, în cursul anului trecut, cercuri culturale la Biled și Lovrin, a recrutat 57 de membri, a rostit conferințe în câteva comune, posedă o bibliotecă de 150 volume.

Despărțământul de plasă Copalnic-Mănăștur (Jud. Satu-Mare), condus de dl *Emil Dragomir*, protopop, ne anunță că are cercuri culturale organizate în 20 de comune, toate dispunând și de bibliotecă. În aceste cercuri au fost ținute în cursul anului trecut 57 de conferințe din toate domeniile.

Pagina eugenică.

Contraselecțiunea socială prin natalitatea diferențiată

de **Dr. I. Făcăoaru.**

Problema care face obiectul rândurilor de față a fost discutată pe larg în diferite alte articole și lucrări. Ne vom abține să dăm soluții, — care pot fi găsite în scrierile amintite — limitându-ne să întregim discuția mai veche a acestei chestiuni cu câteva date recente.

Amintim în prealabil concluziile din articolele noastre anterioare:

1. Superioritatea ca și inferioritatea biologică a indivizilor și a grupelor etnice sunt ereditare condiționate. Acțiunea mediului, realizările igienice, instruirea, etc., ameliorează condițiile de viață și conduita socială, dar nu schimbă dispozițiile ereditare;

2. Straturile sociale disgenice sunt mai prolifiche decât straturile normale și cele mai puțin prolifiche sunt straturile sociale superioare.

Caracterul rezumativ al rândurilor noastre ne silește să renunțăm la înfățișarea unui material demonstrativ suficient. O lacună pentru clarificarea problemei de față este o a treia idee fundamentală — pe care rămâne să o discutăm într'unul din articolele viitoare — dar pe care trebuie totuși să o menționăm aici pe scurt:

3. Pe măsură ce ne ridicăm de la baza piramidei sociale către vârful ei, înzestrarea biologică naturală medie crește progresiv. În alți termeni eficiența culturală și socială medie se menține în raport invers cu capacitatea proliptică. Familii numeroase în mediul cărturăresc sunt azi cazuri excepționale. În boerimea noastră ca și în nobilimea occi-

dentală o prolificitate mai ridicată decât aceea a claselor largi era regula, așa cum e firesc din punct de vedere social și cum e dorit din punct de vedere biologic. Inversarea acestui proces bio-etnic este unul din cele mai primejdioase simptome. Să analizăm efectele acestui proces din punct de vedere al selecțiunii sociale.

Admițând că avem două grupe de populație A și B la început în proporții egale, să vedem după Lenz evoluția raportului lor numeric, dacă factorii demografiei variază:

a) În grupa A ating perioada de reproducere trei copii în medie de fiecare căsătorie, iar în grupa B patru copii. Socotind o generație egală cu 33 de ani, proporția celor două populații va fi peste o sută de ani de: A—28%, B—72%. Peste 300 de ani: A—7%, B—93%;

b) Chiar dacă am admite că numărul copiilor în cele două populații ar rămâne egal, să zicem patru copii, dar că succesiunea generațiilor ar fi deosebită (etatea la căsătorie), în A 33 de ani, în B 25 de ani, am avea după 100 de ani: în A—33%, în B—67%, după 300 de ani: în A—11%, în B—89%;

c) Combinând cele două condiții, așa cum le găsim des în realitate, deoarece indivizii căsătoriți de timpuriu au de regulă copii mai numeroși și admițând că în grupa A ating etatea de reproducere trei copii de familie în medie după 33 de ani, iar în grupa B am avea patru copii după 25 de ani situația ar fi atunci după 100 de ani: A—17.5%, B—82.5%. După 300 de ani: A—0.9%, B—99.1%.

Populația din lotul A este aproape dispărută. Profesorul *Thomsen* face ipoteza, că dacă în urma războiului de 30 de ani 1610—1648 când Germania a pierdut 2/3 din populație, Țara ar fi fost populată din nou cu negri, așa încât ei să fie în proporție egală cu albi și dacă negrii s'ar fi căsătorit în medie la 25 de ani și ar fi avut în medie 4 copii de familie, iar albi s'ar fi căsătorit la 33 de ani și ar fi avut 3 copii de familie, am avea astăzi la 1000 de cetățeni germani 991 negri și 9 albi. Situația reală în Africa de sud indică astăzi o și mai mare deosebire. După recensământul din 1921 sunt la 1000 de albi 25.7 copii, iar la 1000 de negri sunt 50.6 copii. Ei au deci un număr dublu de copii. Tabloul real este atunci:

	Albi:	Negri:	Albi : Negri :
	2 copii :	4 copii :	
După 0 ani	50%	50%	1 : 1
După 100 ani	6%	94%	1 : 16
După 300 ani	0.025%	99.975%	1 : 4096

Copleșirea albilor de către negri în Africa de sud este mai rapidă în realitate, pentru motivul că ei formează dela început marea majoritate a populației. Din punct de vedere al selecțiunii sociale fenomenul rămâne identic pentru orice corp etnic, în care natalitatea diferă esențial dela o clasă socială la alta. În Prusia, — spune *Lenz* — funcționarii superiori și profesioniștii liberi indicau 2.0 nașteri în medie de familie, pe când lucrătorii neinstruiți aveau 4.1 copii în medie. Ra-

portul fiind 2:4 rezultă tabela următoare, dacă socotim la 33 de ani durata generației:

	Grupa A.	Grupa B.	A : B
După 0 ani	50.0%	50.0%	1 : 1
După 100 ani	11.1%	88.9%	1 : 8
După 300 ani	0.2%	99.8%	1 : 512

Populația de felul grupei A dispăre în decurs de 300 de ani, un fragment de timp neînsemnat în viața unui popor. Părerea curentă că clasele de jos sunt un izvor nesecat de înzestrare superioară este o iluzie lipsită de orice bază reală. „Rezervoriul înzestrării superioare s'ar putea păstra în clasele de jos cu toată ascensiunea elementelor de valoare numai atunci” — afirmă *Lenz* și ne însușim părerea lui — „când aceste elemente s'ar înmulți mai repede ca elementele neînzestrate. Tocmai contrariul este cazul, așa cum am văzut. Și pentrucă familiile aflate în ascensiune sunt menite la rândul lor dispariției, urmarea inevitabilă este secarea rezervoriului de înzestrare superioară în populația întreagă”.

Situația la noi nu se deosebește cu mult. Dacă în trecut caracterul agrar al țării noastre anihila într'o măsură asemenea efecte, nu mai este cazul astăzi cu dezvoltarea vieții industriale și urbanizarea progresivă. Ca pretutindeni, populația crește în primul rând în dauna elementelor de valoare biologică, pe când elementele disgenice, rezultate din proletarizarea statului intelectual și muncitoresc în deosebi se înmulțesc și domină terenul într'un mod îngrijorător. Posibilitățile de câștig în industrie înlesnesc propagarea acestor elemente. Primejdia prevalării și a domnării elementelor inferioare din punct de vedere biologic asupra elementelor superioare este unul din motivele pentru cari în politica demografică a factorului calitativ trebuie să i se dea importanța cuvenită.

Repetăm în chip de concluzie ceea ce d-sa a formulat cu un deceniu și jumătate în urmă.

E necesar să se precizeze: natalitatea pe clase și categorii sociale; cauza diferențelor și aplicarea unui complex de legiuri menite să comprime prolificitatea disgenicilor și a straturilor de o scăzută valoare biologică, pe de-o parte, iar pe de altă parte, să se încurajeze cu mijloace concrete căsătoria și prolificitatea persoanelor de ambe sexe superior înzestrate.

Material informativ și eroniei.

Sosind vestea morții membrului nostru, în Com. centr. Al. Lupeanu-Melin la încheierea numărului, art. comem. va apare în numărul viitor.

Rectificare: Strecurându-se în tabloul conferințelor, ținute de despărțăminte „Asociațiunii”, publicat în N-rul 4 al rev. „Transilvania”, o eroare privind desp. central județean *Mercurea-Ciuc*, indicându-se numărul de 88 în loc de 372 conferințe, câte s'au ținut de fapt în acest despărțământ, facem prin aceasta cunoscuta rectificare.

Biroul central al „Astrei”.

*

Sărbătorirea lui Tiberiu Brediceanu s'a săvârșit în cadrul adunării generale dela Timișoara, odată cu reprezentarea de către Opera Română din Cluj a scenei sale lirice „*Seara cea mare*”. A fost un moment înălțător pentru că s'a arătat și cu acest prilej consonanța ce există între sufletul românesc și folclorul muzical pe care l-a trăit la nivelul artistic, scumpul nostru maestru. În numele „Astrei” a vorbit celălalt mare creator muzical contemporan *Sabin Drăgoi*, rostind următoarea cuvântare:

Ilustre Maestre, Scump prieten,

„Azi, când vreau să te cânt, să te preaslăvesc, simt că vorbele mele sunt prea sărace, palide pentru a zugrăvi figura, sufletul și faptele tale, monumente cioplite deapururi în granitul conștiinței românești.

Născut în Lugojul însoțit și fermecat al traiului românesc, unde răsunetul pașilor sacri ai profesilor nădejzilor de ieri și împlinirilor de azi deabea s'au ogoit, ursitoarele și-au înconjurat leagănul într'o horă, te-au îndrăgit, te-au vrăjit și te-au înzestrat

cu darurile lor cele mai negrăite, ca să se ferească de tine atât natu, ca să fi nesfârșit de bogat, iar din avuția ta nesecată să risipești mângâiere strălucitoare: raze luminoase în sufletele întunecate de obidă. Ele te-au cunoscut cu nemurirea!

Răsărit pe firmamentul cerului mohoșit al vieții noastre de neam ca un luceafăr sorocit acelor vremuri, tu le-ai fost o blândă mângâiere, te-ai strecurat în sufletele oropsite prin cântecele tale și le-ai ușurat povara așteptării maibinelui de azi.

În timp ce alți sortiți ai neamului căutau calea mântuirii și luptau cu arme mai violente pentru fericirea lui, cu tăria graiului răsficat întru redobândirea dreptului nostru milenar, tu ai ales unealta cea mai subtilă și sublimă: muzica, a cărei putere magică e bănuțită din cele mai îndepărtate timpuri. Adevăr grăesc fie: Numele tău va supraviețui pe acele ale ortacilor tăi!

Cântecele noastre au mai ispitit și și pe alți îndrăgostiți de întinsa câmpie a sufletului românesc, dar împrejurările neprielnice nu le-au scos în cale decât puține fructe verănoase, căzute în calea trecătorilor la întâmplare. Tu însă ai ochit fructele sănătoase, trainice, din vârful pomului, coapte la lumina și căldura nemijlocită a soarelui și le-ai cules cu grija și sfințenia ritualului, pe care numai grădinarul harnic le resimte și înțelege când culege fructele grădinei sale, roadele muncii sale.

Când împrejurările fericite te îndrituia, și-ai încununat menirea durând așezăminte unde cântarea —

dragostea ta veșnică — este stăpână, iar credința este frumosul, Opera Română și Conservatorul din Cluj, un templu și o școală a muzicii, ca să se înfrupte de vraja ei binecuvântată, cât mai mulți doritori. Fie-mi îngăduit a statornici că dacă hărnicia, înțelepciunea și nu mai puțin oboseala ta nu ar fi grăbit înfăptuirea acestor focare de cultură în acele timpuri de proaspătă și caldă însuflețire, timpurile cari au urmat, nu mai permiteau puțința de a le întemeia.

În viața atât de rodnică și binecuvântată a bătrânei și venerabilei noastre „Astre“, care azi îți aduce prinosul ei de recunoștință și omagiu prin modestul meu graiu, ai fost un slujitor credincios și devotat, un stălp de rezăm, căreia nu i-ai precupețit serviciile și darurile tale, de cari te-a învrednicit Tatăl cel ceresc spre luminarea poporului nostru.

Pentruca sărbătorirea să fie vrednică de mărirea ta, Regionala Bănățeană a „Astre“ a ales cadrul acestui prasnici, țara ta de obârșie Bănățeanul, care te-a născut, crescut și oferit neamului plocon neprețuit, Opera Română din Cluj, al cărei părinte generator ești cu drept cuvânt, în semn de dragoste și nemărginită admirație a venit — la chemarea noastră — spre a însufleși opera ta cea mai capitală în fața bănățenilor, cari n'au avut fericitul prilej încă de a o cunoaște, ca să vadă, să audă, să creadă și să se bucure și sculându-se în picioare tău natu dintr'un suflet și într'un glas să strige cu mine împreună: Să trăiești iubit fiu al țării, podgoră nestemată a neamului, făc-frumos al artei românești!

Bănățeanul tinereții tale, care este mai îndreptățit a se mândri de gloria filiației tale, în dorința de a pecetlui

amintirea neștearsă a zilei de azi, se alătură prin Asociația Corurilor și Fanfarelor Române din Banat, al cărei președinte de onoare suntem fericit și te și în fruntea noastră și în semn de omagiu îți oferă această cunună de lauri modestă, semn al gloriei și biruinței de care te-ai învrednicit, pe care te rugăm să-l primești cu aceeași dragoste de care suntem încălziiți.

Iar corul „Crai Nou“ care te poartă în suflet și nu uită garoafele dela Brașov îți oferă acest mănunchiu de trandăfiri“.

La aceste înaripate cuvinte, maestrul Tib. Brediceanu a răspuns:

*Doamnelor și Domnilor,
Iubite frate Drăgoi.*

Îți mulțumesc din toată inima pentru frumoasele cuvinte pe cari le-ai rostit în numele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, în numele Regionalei Bănățene a acestei instituțiuni, a Asociațiunii corurilor și fanfarelor din Banat și în numele Societății corale „Crai Nou“ din localitate.

Aprecierile aduse la această ocaziune activității mele în ogorul muzicii românești îmi sunt cu atât mai valoroase și mă impresionează cu atât mai mult, cu cât ele vin tocmai din partea ta, scump prieten, care prin minunate opere de artă de cea mai autentică factură românească, ai ridicat birurilor, la înălțimi nebănuite, steagul muzicii noastre naționale culte.

Înțelegător și echitabil cumpentor al unor vremuri trecute, ai apreciat roadele ostenețelor mele, cu drept cuvânt, sub unghiul de vedere al epocii în care am activat și în care rolul meu, ca și a altora, a fost, să continuăm lupta începută de înaintași.

pe multe țărâmurî, pentru apărarea cauzelor sfinte ale neamului nostru.

Unul din aceste țărâmurî era cel al artelor; poate cel mai spinos, cel mai părăsit. Lupta însă trebuia dată și aci. Și atunci, poate că cu mai modeste arme, dar cu elan, însuflețire și cu încredere în dreptatea cauzei pe care ne-am hotărît să o servim, multe greutăți, multe obstacole au fost învinse.

Multe s'ar putea spune despre sbuciumul și frământările noastre culturale și artistice de altă dată. Nu e locul, nici momentul să ne ocupăm de ele acum.

Mai curând, îndemnat de o firească îndatorire, aș cere în ăduința domniilor Voastre, Doamnelor și Domnilor, ca la această sărbătorire, care consider că s'a făcut nu persoanei mele, ci cântării românești, să-mi pot destăinui sufletul meu tinerilor noștri muzicanți ai generației de astăzi, împărtășindu-le unele experiențe, credințe și convingeri în legătură cu muzica românească, cari ar putea să le fie, eventual, îndrumătoare și de folos.

Iată de pildă că, pe câmpul care mi-a fost pururea drag, al muzicii noastre populare, cu cât mi-am extins mai mult cercetările și studiile în cursul anilor, cu atât m'am întărit mai mult în convingere, că veritabila expresie muzicală a sufletului românesc găsindu-s: păstrată, în cea mai genuină formă, în însăși muzica poporului nostru; că această muzică, fără nici o exagerare, e mai bogată, mai variată ca formă și fond melodic decât muzica oricărei alte națiuni și că, în urmare, ea are toate calitățile de a putea fi utilizată în chip cu totul deosebit în muzica de gen superior, noi Românii putem fi mândri și fericiți că avem o bază solidă,

cu adânci rădăcini în tradiție, pe cari se poate înălța sigur clădirea măreață a muzicii noastre naționale culte.

Această excepțională bază însă trebuie să ne rămână păstrată și asigurată nouă și urmașilor noștri.

Aci revine — după pilda celui ce până acum în chip mai strălucit ne-a arătat ce se poate realiza prin o pricepută culegere și printr'o înțeleaptă întrebuințare a folclorului, după pilda măestrului Sabin Drăgoi — aci revine generației tinerilor noștri muzicanți frumoasa îndatorire, dar și greaua misiune, de a strânge și astfel de a mântui în bune condițiuni comoara melodiilor noastre populare, mai ales a celor vechi amenințate de perire.

Și în ce chip vor putea săvârși muzicienii noștri tineri munca de colecționare în bune condițiuni?

Neîntrelăsând nici un prilej de a eși la țară spre a cunoaște din proprie experiență, — deci de a trăi viața satelor noastre sub toate aspectele ei de manifestare, adecă: a datinelor și credințelor, a cântecelor și nu mai puțin a dansurilor populare ca melodie și coreografie; — învățând să interpreteze melodii populare, din voce sau la instrument muzical, în mod cât mai aproape de adevăr, adecă cât mai original posibil și îndeplinind înșiși munca migăloasă dar extrem de importantă a transcrierii pe note muzicale a acestor melodii. Numai astfel aprofundând și asimilând cu desăvârșire amănuntele lor, vor ști: să dea, prin armonizare sau acompaniament, cadrul potrivit, românesc, minunatelor imagini muzicale țărănești, numai așa vor ști să desvolte, să toarcă firul melodic popular tot în sens românesc mai departe și numai așa vor

și în fine, să scrie cu totul independent, compozițiuni al căror colorit, timbru sau caracter să se confunde cu însăși creația muzicală a popoului nostru.

Va fi și altcum odată; dar pentru faza încă destul de inițială în care se găsește actualmente muzica noastră de gen superior, utilizarea folclorului nu numai că nu trebuie evitată, ci e cât se poate de dorită și binevenită. Întrebuințarea unui folclor cât mai nou, mai variat și cât mai veritabil jărănesc în compoziție, va contribui la sporirea posibilităților de exprimare pe românește în muzică, la formarea și consolidarea stilului românesc în muzica cultă: suprema țintă, supremul ideal spre care trebuie să ne străduim și pe care, după pilda altor neamuri, prin muncă conștientă și consecventă trebuie să-l și ajungem.

Doamnelor și Domnilor,

Mărturisind astfel, cu permisiunea domniilor Voastre, aceste câteva credințe și convingeri, dați-mi voie acum să exprim sentimentele mele de cea mai profundă recunoștință și grațitudine inițiatorilor acestei neașteptate sărbătoriri, deci: „Astrei“ centrale, protecțoarea de întotdeauna a străduințelor mele, „Astrei“ regionale a scumpului meu Banat, apoi Asociației corurilor și fanfarelor române din Banat și societății corale „Craiu Nou“, de cari mă leagă atâtea cordiale și duioase amintiri. Nu mai puțin Vă mulțumesc sincer și domniilor Voastre, Doamnelor și Domnilor, pentru cinștea ce mi-ați făcut-o participând la această ocaziune și încurajând stințele mele, pe cari, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu dragă inimă și cu tot sufletul vreau să le închin

și de aci înainte progresului și înfloririi muzicii noastre românești.

* * *

Di Brediceanu mulțumește călduros și reprezentantelor Reuniunii femeilor române din Timișoara pentru bunele urări și pentru framosul dar ce i s'a oferit cu acest prilej, și domnului Dr. Mihail Nasta, director al Operei Române din Cluj, care i-a prezentat felicitări din partea membrilor acestei instituțiuni.

*

O societate pentru cumpărarea de cărți. Deoarece cartea bună este primejduită — lansează dl H. Mazel ideea, în Franța, adresându-se Societății Scriitorilor, ca să se înființeze o „Frățietate a Autorilor și Scriitorilor“. Această societate ar urma să se alătore „Societății Scriitorilor“ și filialei sale, „Sindicatul Scriitorilor“. Membrii înscriși s'ar obliga (fără de sancțiuni, benevol) să cumpere în fiecare an cărți de câte 100 de franci sau chiar și numai de 50 de franci. (Firește, ar putea să se înscrie unii cu sume mai mari, ajungând astfel binefăcători, donatori, etc.)

Motivele pentru cari a trebuit să se înființeze această societate sunt multe, între altele: nu se mai citește atât de mult, „sportul și automobilul“ răpind prea mult timp foștilor cititori, apoi: se citesc mai bucuros revistele săptămânale, cari satisfac pe mulți și... politica face „ravagii“.

Cărțile se tipăresc acum pe un preț îndoit. Editorii nu se mai aventurează în lansarea unor cărți, cerând asigurarea unui tiraj de cel puțin 35.000 exemplare, dela autor.

Multora le place să primească volumele, dela autor, în cinste — plângându-se chiar: „N'am vreme

să citească nici chiar cărțile care mi se trimit! Alții împrumută cărți de la alții sau de la cabinetele de lectori — refuzând să cumpere cărți, ca și când n'ar fi aceasta o datorie a lor.

Societatea plănuită ar urma să cumpere cărțile alese direct de la autori, ca să le vină mai mult în trăjutor. Ar putea să alăture listei membrilor și lista acelor cari se angajează să se aboneze la reviste valoroase.

Să nu se găsească 400 de subscripționari? se întreabă propunătorul, crezând că apelul îi va fi ascultat și că se va răspândi literatura aleasă.

*

Lupta pentru cartea bună. Unul din cei mai de seamă profesori universitari francezi, dl Paul Hazard, de la „Colegiul Franței“, se asociază la șipetul de alarmă ce se dă în Franța, astăzi, pentru salvarea cărții și lansează câteva principii, după întoarcerea sa de la jubileul universității Harvard din America, unde a fost trimis, ca reprezentant al Franței și unde a studiat propaganda cărții.

Ol P. H. cere să se introducă o *perioadă de lectură* (reading period), ca la Sfatul universității din Harvard, perioadă în decursul căreia cursurile școlilor secundare și primare sunt suspendate și elevii și elevele sunt ocupați numai cu lectura și cu transcrierea imediată a impresiilor câștigate pe urma lecturii acestora.

Din fiecare vânzător-librar să facem un sfenic, capabil de a da directive.

După cum dăm cadouri: flori și ciocolată, să ne obișnuim de a imita pe englezi, cari de Crăciun trimit prietenilor *bonuri de cărți*. „Un ro-

man oferit, timpul, riscă de a dispăcea; un roman ce vi se oferă, lăsându-vi-se libertatea de a-l alege la librar, este o dublă plăcere“.

„Dar nu vom face nimica ce să ne ducă la scop, dacă nu va fi *tineretul* cu noi. Nu numai pentru că tineretul este cel mai amenințat și fiindcă riscă de a-și pierde gustul (de a citi) și de a da respectul cuvenit cărții, la care în încă oamnenii maturi, ei fiindcă *totul atârână* de la el.

Ați încerca să corecțiți toamna? Dacă doriți flori mai frumoase — acționați asupra primăverii. — Să *învățăm tineretul, copiii, să considere cartea ca ceva de ce nu te poți despărți în viață: iată esențialul problemei*.

„Există localități (în Franța) în cari totul este de făcut.

„M'am dus la primăria sătulețului, în care scriu aceste rânduri și în care adulții nu citesc decât ziarul, de la articolul noutăților locale și până la articolul crimelor; niciodată o carte. Am găsit, în rafturi vechi, câteva opere vechi; nu le înnoțește, nu le sporește nimeni, din lipsă de credit; copiii de școală nu cer lectură decât în foarte rari cazuri; adolescenții *lăsă* cărțile să doarmă în praș. Este un caz special, o știm prea bine; dar pretutindeni se deschide un câmp urlaș de activitate pentru aceia, spre cari trebuie să revenim mereu, spre educarea națiunii“.

Cere să sporească numărul bibliotecilor pentru copii, să se reorganizeze bibliotecile municipale, școlare, etc.

Dacă în Franța se dă șipetul acesta de alarmă...

*

De ce să nu sboare și „avioane de ale cărții”? Așa se întreabă, într-o scrisoare deschisă, publicată în „Viața aeriană” din Franța, un comandant aviator. Scrisoarea a fost adresată academiilor, președintelui „Alianței franceze” de propagandă culturală *George Duhamel*, care în timpul din urmă a pornit o frumoasă propagandă în folosul răspândirii cărții.

„De ce n'ar călători cartea și sub scutul aripel aviatice? De ce n'am creia avionul cărții? Echipa: pilotul, mecanicul, scriitorul. Încăcătura: uleiul, esența, cărțile. Avionul sboară la Tallinn sau Toulon, la Rodez sau la Cairo. Pilotul și scriitorul prezintă unul aparatul, celălalt cărțile. Și astfel cei ce au venit de dragul avionului, riscă de a fi câștigați de carte, cei ce au venit pentru carte, sunt entuziasmați de avion”.

*

Cataloge pentru muzee. Un profesor de liceu din Franța scrie referentului stabil al rubricii „Arta” din „Mereure de France”, despre muzeele regionale ale Franței. Partea cea mai mare a vacanțelor și-o petrece străbătând „încet, Franța” și vizitând — mai cu seamă — muzeele.

Constată, îndurerat, că *localnicii*, cum este de altfel și într'alte țări, nu dau în provincie destulă atenție muzeelor lor. Una din cauze o găsește și în lipsa de *cataloge* adecvate, redactate astfel ca să fie nu numai călăuze vremelnice, ci și o aducere aminte pentru acasă. „Dacă există un catalog”, scrie profesorul, „un catalog ținut la zi, acela este un simplu repertoriu, redactat fără de nici o preocupare de a instrui. Vizitatorul nu poate să tragă

vre-un folos pe urma vizitei sale”. De aceea „trebuie să reexamăm muzeul comentat, explicat, spre folosința publică”.

Un alt vizitator scrie, tot în privința muzeelor, o scrisoare cu păreri diametral opuse. Acesta pretinde simple indicații de ale obiectelor, fără de nici o explicație, deoarece se pune pe punctul de vedere că „Toată plăcerea este fructul unei sforțări și al unei alegeri; surpriza și efortul și alegerea și plăcerea dispăre”.

Un „prea mic număr de specialiști” se interesează de amănuntele genezei unei opere de artă. „Nașterea (ei) trebuie să fie înconjurată de mister și nu este obiceiul să înviți mulțimea la o naștere”.

Cronicarul artistic caută o apropiere a celor două părți contrare; „Aceste două scrisori oglindesc două tendințe care nu trebuie să se excludă. Eroarea constă în aceea de a aduce în acest gen de controversă pastunile politice. Nu văd decât un avantaj dacă dorești să atragi mai multă lume la muzeu, de a-l oferi mai multor, mai semnificativ și mai viu. De altfel mă mir că dl profesor, corespondentul meu, nu mi-a vorbit de interesul ce l-ar avea de a conduce la muzee pe elevii liceelor noastre, de a-l aduce în fața unei picturi bune, după cum le pui înainte o operă literară frumoasă. D-sa dorește ca expoziția sau muzeul să se adreseze pentru comentarea lor unui public care nu posedă educația artistică. De ce să nu se înceapă cu tineretul? Prezentarea pedagogică a operelor de artă pretinde, cu toate acestea, o rezervă și un tact infinit. Mă gândesc că însăși opera de artă, și nu numai nașterea ei, trebuie să fie în-

conjurată de un anumit mister. Emoția ce ne-o comunică nu este în raport cu explicațiile ce ni se oferă, nici cu felul de disecție (de dăscăleală) cari alarmează pe autorul scrisorii a doua, citate. Câteva cunoștințe sumare nu contribuie cine știe cât la reacțiunea de sensibilitate a spectatorului. Rîști chiar contrariul“.

*

Un teatru ambulant francez. Merită să fie cunoscute și la noi sbuciumul și rezultatele satisfăcătoare ale unei trupe de amatori de teatru din Franța, deoarece unele observații juste sunt vrednice de cântărit și pot servi drept îndemn unei trupe formate din amatori și chiar de actori.

În 1929 s'a înființat în Franța, sub conducerea dlui Léon Chancerel: „*La Compagnie des comédiens routiers*“ (Compania comedienilor călători), constatătoare din 14 membri. Nucleul actorilor acestora *diletanți* s'a dezvoltat în sânul *cercetașilor* francezi.

Conducătorul trupei a arătat, într-o conferință,) urmată de reprezentarea unei piese din repertoriul „Companiei“, motivele cari au îndemnat pe tinerii cercetași și pe tinerele cercetașe să pornească la drum. Cercetășia prefinde, după cum se știe, un anumit serviciu social. Actorii amatori consideră activitatea lor ca o misiune, aproape un apostolat.

„Cred“, susține conducătorul trupei, „cred că contribuția adusă de idealul cercetășesc și și de metodele cercetășești — ceea ce am să-vârșit noi — va fi unul din cei mai puternicii factori cu puțință la renovarea, în adâncime, a vieții teatrale“.

„Amatorii și șeful lor au, pe lângă toate lipsurile lor, voința sinceră, nu numai de a da un scop nobil vieții lor, dar de a se și perfecționa în fiecare zi, în viață — viață personală, viață în comun, viață socială, după cum își dau osteneala, în fiecare zi, de a se perfecționa în profesunea lor“.

„Ținuta aceasta a fost înțeleasă de publicul, care — numindu-i „amatori“ de teatru — le aduce un tribut de laudă. (Conducătorul constată: „Nu este *acesta* elogiul cel mai mare la care poate avea ambiția să ajungă un comediant, câtă vreme în cuvântul *amator* zăce cuvântul a *iubi* — [ama, lat.]?“)

Amatorii iubesc propaganda de care s'au apucat, sacrificând de dragul ei chiar ambiții cari dau mai mult venit material. În munca lor continuă nu se gândește nici la munca de 40 de ore pe săptămână, nici la săptămâna engleză, nici la vacanțele plătite — ei lucrează când e vorba de a înfăptui ceva, fără a se gândi mult la retribuție.

„Teatru popular“! Ce înțelege conducătorul trupei sub acest titlu? „O artă în stare de a aduna, de a atinge, de a emoționa sau de a face că rădă, nu o clasă socială, ci *toate* clasele sociale din cari se compune un popor, în specie poporul francez și afară de aceea, de este cu puțință, toate celelalte popoare“.

La „teatru popular“ nu află drept caracteristică esențială numai puțnătatea prețului, ci — mai cu seamă — alegerea *repertoriului* și *inspirației* de care este condus acest teatru.

Conducătorul insistă asupra acestei definiții, deoarece vrea să desbrace noțiunea de toate „intențiile pejorative“ și de toate „gudurările demagogice“, iar cuvântul „popular“

*) La „Universitatea Analelor“ — 9 II. 937. „O încercare de teatru popular“.

de toate „diformațiile“ date de „pa-siunile politice“.

„Teatru popular“, adică: „un teatru care ar fi expresia aspirațiilor adânte ale masei populare, reflexul și auxiliarul unei voințe colective de elevație intelectuală și morală, cu ade-vărat: de virtuți, virtuți cetățenești și virtuți, pur și simplu, mijloc de cultură și de unire — loc de *nobilă* întâlnire“.

Ministri din ministerul anilor 1938-7 au promis în discursurile lor pro-gram instituirea unui „teatru nou“, în conformitate cu „timpurile cele nouă“.

Ideea nu e nouă. În decursul se-colelor au lansat ideea o seamă de oameni „generoși“, dorind să scape teatrul din lațul întreprinderilor co-merciale, care își caută „clientela“ în sânul unui strat social, mai mult sau mai puțin bogat.

Fără de sprijinul bugetului statului, opt ani, joacă „Comedienii călători“ în toate provinciile Franței, în fața unui public numeros, atât în sălile teatrelor municipale, cât și în sălile cele mai modeste, în săli de pri-mărie, în săli de bal sau de cine-matograf, în școli sau în uzine.

Trupa și-a câștigat simpatii în pro-vincie, încât este așteptată cu mult drag, în fiecare an.

Succesele ei le află explicate con-ducătorul în: a) repertoriul ales, în b) stilul jocului și în c) spiritul de care este însuflețită întreprinderea.

Trupa se compune din tineri, din domnișoare și din doamne cari apar-țin — cum s'a spus — cercetășiei franceze. E ea o familie. Mânâncă împreună, cutreeră ținuturile fără de a face o reclamă strigătoare, dar eu atât mai elocuentă.

Discutând repertoriul trupei direc-torul insistă asupra *farselor*. Iată ar-gumentele:

„În sânul unui trib, al unui popor, al unei comunități, gustul farsei înt apare ca un semn de sănătate fi-zică și morală, ca reacțiune împo-triva sporovăleii psihologice tea-trale, contra impresionismului, a des-pieării 'n patru a părului. Farsa, apropiată dansului, pe cărarea bur-lescei și a pantominei, cred că duc drept la poezia pură. În fine are ca obiect râsul. Râsul eliberează, pu-rifică“.

Arată și succesele teatrului „spor-tif“ — piese, asemănătoare celor numite „Comedia di fatica“, pe vre-mea Comediei de l'arte. Comediile acestea au mare succes în turneu, deoarece: îndeamnă să-ți „bați pro-priile recorduri de iuțeală, pe pre-cisiune, de răbdare și de îndemâ-nare“.

Pe lângă farsă se execută și *re-citări corale*: „poeme frumoase, simple, lungi“.

Autorul dramatic iubit, după cum nu se poate altfel, este *Molière*. Trupa joacă „*Gelozia lui Barbouillé*“ și „*Căsătoria silită*“. „Două comedii nu mai puțin populare (ca cele in-dicate mai înainte), deoarece, fără deosebire de clasă socială, omul fără cultură, atât muncitorul intelec-tual, cât și muncitorul dela câmp“, pot să râdă împreună. „Când ai râs împreună, ești în stare aproape de a te înțelege și, de aci încolo, de a te iubi“. De aceea este *Molière* „un mare meșter de uniune națională“.

Discutând „stilul“ în care joacă trupa, conducătorul insistă asupra ideii că *Molière* a cutreerat cu o trupă ambulantă 12 ani Franța. Unele piese le joacă trupa cu măști, cum

se jucau rolurile până prin sec. al XVII-lea.

Măștile, accesoriile, costumele, pălăriile, până și ghetăria — au fost făcute de membri companiei. Neavând fonduri pentru orchestră — trupa este înfățișată de un aparat cu fonograf.

Compania teatrală a mers un pas înainte: din prilejul Expoziției dela Paris i s'a dat posibilitatea să joace pe o scenă ambulantă, ca într'o piață publică a unui sat oareșcare. Un arhitect a construit planul scenei ambulante. Teatrul acesta se află în secția „Tinerimea“. Reprezentațiile vor fi alese din repertoriul folosit în Bretonia, la o „rugă“, într'alt loc, pentru pescari bretoni, într'altul pentru muncitorime.

Piesa care a fost jucată, cu mult succes, după informațiile acestea date de conducătorul trupel de diletanți, a fost „Căsătoria silită“ de Molière, cu adaptări e trebuincioase.

Sanda Mateiu: Taina arborelui de Myonga. Doamna Sanda Mateiu și-a tipărit în editura Cartea Românească un roman adresându-se în primul rând tineretului — categoriile pentru care avem o literatură foarte restrânsă.

Eroul, tânărul Gelu Cornescu, român după tată, englez după mamă, întrunește în sufletul său calitățile celor două rase — duioșie și conțiplativitate îmbinate cu spiritul de risc și aventură.

El participă la o expediție întreprinsă de un grup de englezi în Africa în căutarea unei comori pe care până la urmă, după un șir de peripeții și aventuri — provocate în parte de o societate rivală — o descoperire tainuită tocmă în trunchiul mistertosului arbore de Myonga.

Autoarea are buna inspirație de a introduce în cuprinsul cărții — printr'o ingenioasă legătură — povestirea dramaticei uesti a lui David Livingstone, celebrul explorator al Africei.

Pe urmele marelui Livingstone, se îndruma acum și Gelu Cornescu cu expediția la care participa. Povestirea călătoriei spre inima Africei — cu nenumăratele-i primejdii și minunății — este făcută cu multă violeteiune.

Întriga capătă interes și printr'un personaj nou, William Botha, care e un Bur din Africa, dar ardelean de origină, așa că la urmă după trădări și dușmăni, el devine prietenul cel mai devotat al lui Gelu și al grupului său.

Chiar în momentul cel mai critic, când erau cu toții pe punctul de a fi ucși de sălbătici, ei sunt salvați de o expediție ce venea în pelerinaj la mormântul lui Livingstone.

Așa cum e alcătuit romanul, ar putea foarte bine constitui scenariul unui frumos film de aventuri exotice.

De o înaltă ținută morală și scrisă într'un stil ușor și clar, nelipsită pe alocuri de o notă de humor, cartea doamnei Sanda Mateiu oferă o lectură plăcută și instructivă, pe care o recomandăm călduros cititorilor noștri.

Cornelia Hașeganu - Buzdugan

Bibliografie.

Reviste și ziare primite la redacție:
Cele trei Crișuri, (Oradea), a. XVIII., Nr. 3—4.

Convorbiri literare (București), număr jubiliar, 1867—1837, a. LXX., Nr. 1—5.

Femeia Satelor (Deva), a. III., Nr. 3.
Hotarul (Arad), a. IV., Nr. .

Junimea literară (Cernăuși), a. XXV., Nr. 4—12.

Izvoarașul (Bistrița-Mehedinți), a. XVI., Nr. 3.

Gazeta cărților (Ploiești), a. VI., Nr. 17—18, 19—20.

L'Europa orientale (Roma), a. XVII., Nr. III—IV.

Lucașfărul (Timișoara), Nr. Închinat „Astrei Bănățene“, a. III., Nr. 3—4.

Neamul Românesc p. popor (București), a. XXV., Nr. 8, 9—10.